

*Школа, за мир,
Взаєморозуміння і
соціальний розвиток*

(I частина)

Рівне, 1996р
РЕГІ

Школа за мир, взаєморозуміння і соціальний розвиток
Матеріали Міжнародної науково- практичної конференції,
що відбулася 21-23 травня 1996 року в м. Рівне.
Рівненський економіко- гуманітарний інститут

Інформаційно- видавничий центр "Тетіс"

С.Я. Дем'янчук, А.С. Дем'янчук
м. Рівне

ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ НА ІДЕЯХ МИРУ.

Збереження миру - це одна з самих гострих проблем, яка стоїть перед людством і, відповідно, виховання в душі миру стає сьогодні особливою проблемою педагогічної науки. Побудова незалежної держави Україна зумовила необхідність виховання підростаючого покоління в душі миру, формування в дітей почуття взаєморозуміння, довір'я і дружби між народами.

Проблема виховання молоді на ідеях миру знайшла своє відображення в ряді робіт Н.К. Крупської, А.С. Макаренка, Ю.К. Бабанського, В.С. Заслуженюка та ін. Але аналіз багатьох досліджень показує, що проблема виховання студентів на ідеях миру опрацьована недостатньо. Так, до цього часу не вивчені питання, які пов'язані з визначенням змісту, форм і методів виховання студентів на ідеях миру, не досліджені педагогічні умови діяльності викладачів педагогічних інститутів в цьому напрямку. Не визначені критерії педагогічної діагностики сформованих якостей в процесі виховання. Тому ми і обрали об'єктом нашого дослідження процес виховання студентів педагогічних інститутів на ідеях миру у навчально-виховному процесі вузу. Мета дослідження - теоретично обґрунтувати і експериментально перевірити педагогічні умови виховання студентів в душі миру у навчально-виховному процесі педвузу.

У відповідності до поставлених нами завдань провідними методами дослідження є теоретичний аналіз наукових джерел по проблемі та відповідних методичних матеріалів, вивчення і аналіз передового педагогічного досвіду, педагогічне спостереження, анкетування, бесіда, педагогічний експеримент. На основі аналізу літературних джерел, архівних матеріалів та експериментальних досліджень ми встановили, що не

дивлячись на вплив адміністративно-командної системи, що привело до примітивного підходу в розв'язанні цієї проблеми в школах, дитячих дошкільних установах та вузах до формалізму, односторонності насадження одних і тих же форм, ряд вчених-педагогів (Т.А. Ахаян, М. І. Болдирев, М.К. Гончаров та ін.) провели дослідження в окремих питаннях виховання студентської молоді на ідеях миру в процесі виховної роботи. Аналіз проведеної роботи показує, що визначення шляхів і педагогічних умов виховання студентів на ідеях миру передбачає визначення рівня їх знань про миролюбну політику нашої держави, який залежить від об'єктивних умов (сім'я, радіо, телебачення і т. д.), змісту навчально-виховного процесу, впливу інших соціальних факторів. Оскільки умови життя і діяльності студентів різні, то й рівень їхніх знань про миролюбну політику також різний.

Визначення рівня знань дає можливість не тільки вияснити шляхи і педагогічні умови виховання студентів, але й допомагає диференціювати і конкретизувати роботу колективу педвузу по вихованню студентів педінституту на ідеях миру в навчально-виховному процесі. Для проведення дослідно-педагогічної роботи були визначені 19 експериментальних і 19 академічних груп (вони включили в різні роки від 440 до 670 студентів ((Житомирського, Луцького, Рівненського та інших педвузів України. Враховуючи, що саме з перших років перебування студента у вузі формується такі моральні якості, як любов до України, відповідальність, дисципліни і ін., ми дослідили процес їх формування, починаючи із перших днів навчання у педвузі на основі наступності, систематичності і послідовності у виховання.

Кореляційний аналіз показав, що поряд з такими факторами, як система міжособових відношень студентів, сім'я, участь у житті студентських громадських організацій, важливу роль в студентському житті відіграє телебачення. Було проведено три зрізи по визначенню рівнів сприйняття студентами телепередач, впливу бесід про мир, уроків миру та інших форм і методів на формування їх особистості.

Педагогічний експеримент тривав безперервний на протязі 1980 - 1993 років. В процесі всієї дослідно-експериментальної роботи в експериментальних контрольних академгрупах ми прийшли до таких висновків:

1. Виховання студентів в душі миру є особливою проблемою педагогічної науки, розв'язання якої вимагає перегляду змісту, форм і методів виховання студентської молоді у навчально-виховному процесі вузу на основі гуманізації, демократизації, інтернаціоналізму, збагачення загальнолюдськими духовними цінностями.

2. Опрацьована нами система і визначені педагогічні умови виховання учнів можуть бути використані в школах з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей студентів.

В.Г. Кузь
м. Умань

НАРОДНА ПЕДАГОГІКА - ОСНОВА ТЕОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ.

Народна педагогіка як основа виховної системи України реалізує своє покликання - виховання підростаючих поколінь на глибоко прогресивних, віками перевірених і відшліфованих традиціями. Ідеал героїчного минулого українського народу. В цьому - запорука формування національного характеру, національної свідомості, національного менталізму, забезпечення наступності, яка дає змогу новим поколінням відібрати в себе і далі розвивати всі кращі надбання народу, створені в продовж його вікової історії, збагатити в нових умовах розмаїття духовних цінностей народу. Створена генієм українського народу сімейна педагогіка - основа загальнолюдської культури, духовності, традиційної та етнопедагогіки.

Розвиток нашої державності неможливий розробки та впровадження в життя національної системи виховання, яка складалася на ґрунті народної педагогіки, своїм корінням сягає глибоко в народну філософію, етику,

мораль, в основі яких була ідея добра, справедливості. Робота ця розпочалася: вже розроблена, всенародно, в тім числі й на I з'їзді педагогічних працівників України в грудні 1992 року, обговорена та затверджена Урядом Державна національна програма "Освіта" (Україна XXI ст.), в якій вперше введено термін "національне виховання" та визначено його мету - "набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнародних взаємин, формування у молоді незалежно від національної належності особистісних рис громадян Української держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральності, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури".

Серед головних завдань, які має вирішувати оновлювана українська школа, вчитель, класний керівник, є виховання високоморального покоління, формування українського менталізму на основі відродження національних традицій українського народу, широкого використання ідей народної педагогіки, психології і практики виховання, надбань світової педагогіки.

Історично новий етап держав творення в Україні висуває потребу в нових людях, патріотах своєї Вітчизни, яким має бути притаманний національний світогляд, національна свідомість, соціальна активність, гуманістична спрямованість. Найчільніше місце в національній системі виховання належить узагальненому ідеалу України - людини щедрої і щирої, правдолюбної талановитої і працюючої, витривалої і терплячої, стійкої і войовничої у справі захисту рідної землі, держави від чужоземних загарбників.

Формування у підростаючого покоління любові до свого народу, його мови, культури, історії є завдання народної педагогіки, яка, ми віримо, нарешті утвердиться в блоці людинознавчих наук і посяде належне місце серед виховних дисциплін в теорії виховання - складової частини української педагогіки, як фундаментальної та і прикладної. Мудро зауважив К.Д. Ушинський в своїй праці "Про народність у громадському

вихованні": "Усяка жива історична народність найпрекрасніше створіння боже на землі і вихованню лишається тільки черпати з цього багатого і чистого джерела".

Отже, виходячи із здобутків народної на науковій педагогіки, ми зробили спробу виділити деякі, на наш погляд, суттєві вихідні положення, які можуть бути впровадженні в теорію виховання української національної педагогіки. Це - оптимістичність, віра в природні задатки кожної дитини; позитивна прогностичність результативності виховного процесу; турбота про здоров'я та формування з юних літ навич здорового способу життя; виховання в праці; виховання в єдності з природою; самодіяльність учнів у житті, педагогічному процесі; гармонійна єдність різних видів діяльності: індивідуальної, групової, колективної, самостійної, педагогічнокерованої, домашньої, шкільної; випереджаюча підготовка до життя в постійно мінливому соціумі; впровадження в теорію виховання таких принципів, як: народності, природовідповідальності, гуманізму, демократизму, культуровідповідальності, наступності, безперервності, єдності педагогічних впливів навчально-виховних установ, сім'ї, громади, середовища.

Данілова Л.А.
м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДОМАШНІХ ВЧИТЕЛІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.

Нові завдання, що постають перед педагогічною освітою в наш час, висувують нові нетрадиційні форми навчання та виховання дітей, які ґрунтуються на індивідуальному підході. Це обумовлено можливостями і бажаннями певної категорії батьків виховувати і навчати дитину в домашніх умовах.

Такі родини користуються послугами гувернерів, які займаються вихованням дитини, її художньо-естетичним розвитком та підготовкою до школи.

Спілкування сім'ї з гувернером продовжується часто і після вступу дитини до навчального закладу. До його обов'язків приєднується ще один - репетиторство, тобто діяльність гувернера набуває у повній мірі статусу домашнього вчителя.

У зв'язку з цим у Києві створена асоціація фахівців індивідуального навчання ("АФІНА"), яка регулярно проводить різні семінари з проблем індивідуального навчання. Педагоги асоціації розробили програми і методичні рекомендації для навчального закладу нового типу - школу гувернерів м.п. «Бізнес-консультант». Програма підготовки таких спеціалістів передбачає лекційні, семінарські та практичні заняття.

В основу програми та методичних розробок покладено принцип індивідуального навчання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Серед психолого-педагогічних, загальноосвітніх, природничо-наукових дисциплін, що входять до програми, чільне місце займає культурологічний блок.

В блок входять такі предмети:

"Нариси з історії мистецтва", (42 години)

"Методика музичного розвитку дитини",

(24 години)

"Методика навчання малювання,

ліпленню,

аплікації", (24 години).

Запропонована в ньому модель підготовки майбутніх гувернерів спрямована на формування художньої культури - як складової частини особистістих якостей домашнього вчителя, і як умови його професійної освіти. Це надає змогу слухачам школи прилучитися до загальнолюдських цінностей, а згодом залучити до них і своїх вихованців.

Завдання курсу "Нариси з історії мистецтв" - допомогти слухачам зорієнтуватися у стилях та основних напрямках різних видів мистецтв (теми "Мистецтво Античності", "Мистецтво епохи Відродження", "Романтизм та його представники у музиці, живопису, літератури"). Познайомити із життям та творчістю видатних художників, поетів, музикантів, скульпторів (теми "Леонардо да Вінчі, Рафаель Санті, Мікеланджело Буонаротті", "Бетховен. Життя та творчість" та ін.).

Системність, узагальнення знань, що обумовлені комплексним впливом мистецтва, сприяє розвитку творчої особистості майбутнього вихователя дитини.

Поглиблення музично-естетичних знань слухачів здійснюється в курсі "Методика музичного розвитку дитини".

Він включає розробку таких важливих тем як "Поговоримо про музику", "Які почуття передає музика", "Про що розповідає музика". Значне місце належить знайомству та вивченню пісень за жанрами.

Пильна увага приділяється вивченню нотної грамоти в ігрових віршованих формах.

Наступний курс "Методика навчання малюванню, ліпленню" спрямований на розвиток дитини, формування його естетичного смаку, образного уявлення. Навчити маленьку людину помічати красу навколишнього світу, вміло користуватися фарбами, олівцями, фломастерами, пластиліном- такі завдання вирішуються у навчальному процесі.

Таким чином, вирішення проблеми естетичного розвитку і виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засновується на інтеграції культурологічних зв'язків, передбачає взаємну узгодженість художнього та естетичного змісту різних видів мистецтв, що відповідає загальній меті педагогічної освіти.

Нижник О.О., Пелех Ю.В.
м. Рівне

ІНТЕГРАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОГО В СИСТЕМІ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

В епоху державного та культурного відродження України пріоритетна роль належить розвиткові національної системи освіти і виховання, яка має забезпечити вихід молоді незалежної держави на світовий рівень. Зароджуються національні концепції вітчизняної освіти і виховання, спрямованої на виведення педагогічної справи з глибокої кризи, в якій вона нині перебуває, реформування її, піднесення її до

вищих світових стандартів. Такі концепції обов'язково враховують культурно-історичні, народно-педагогічні, народознавчі виховні традиції свого та інших народів. Від народного до світового, від національного до інтернаціонального - такий шлях розвитку освіти й виховання в незалежній Україні.

Система музичного виховання направлена на формування музичної культури особистості як частини її загальної культури. Ця мета може бути реалізована при використанні в музичному вихованні школярів кращих зразків національного і світового музичного мистецтва.

Головним в інтеграції національного та інтернаціонального в системі музичного виховання є розуміння того, що музика - це мова, яка зрозуміла всім людям незалежно національності, це мова найкращих людських почуттів - любові, довіри, співчуття, доброзичливості.

Велике значення у засвоєнні висот духовної і музичної культури відіграє знайомство з музичним фольклором. Тисячоліттями шліфувалися народні мелодії, що виникли як узагальнення емоційно-насичених мовних інтонацій. Народна музика, пісня - не музейний експонат, не пам'ятник давнього минулого, а фундамент культури, в тому числі і музичної. Через народну пісню учні залучаються до сприйняття музичної мови народу, яка повинна стати основою будь-якого музичного виховання й освіти. Крім того, звернення до фольклору відіграє перед дітьми унікальну

можливість прилучення до необмеженого багатства народних традицій, народної мудрості.

Використовується в музичному вихованні школярів фольклору інших народів. Доцільно при цьому порівняти його з українським, не надаючи переваги тому чи іншому. Важливо, навпаки, підкреслити спільність тем, образів, проблем. Взяти хоча б, наприклад, оспіваний народами образ ріки - символу країни: в українського народу - пісня та слова Т. Шевченка "Реве та стогне Дніпр широкий", у російського - пісня "Вниз по матушке Волге", у польського - народна пісня "Вісла". Повага до своїх символів інших народів сприяє формуванню національної гордості, яка є загальнолюдською рисою.

Найкращі за своїми мелодіями ліричні пісні можуть стати зразком культури людських взаємин, основані на доброті, любові, вірності. Прикладом веселої людської вдачі є жартівливі пісні. Такі приклади ми спостерігаємо в музиці усіх народів, важливо, щоб вони були високохудожні й морально насичені.

Що стосується професійної музики, то навчальний матеріал системи музичного виховання завжди був оснований на кращих зразках як національної, так і світової класики.

Неможливо уявити музичні уроки в школі без музики Й. Баха, В. Моцарта, Л. Бетховена, Е. Гріга, П. Чайковського та багатьох інших світових класиків. Та музика, на якій виховується весь світ, має звучати в українській школі на рівні з музикою українських композиторів. Прикладом інтернаціональних музичних зв'язків можуть бути

їх твори: Варіації на теми французької народної пісні В. Моцарта, Варіації на теми української народної пісні Л. Бетховена, романси на українські тексти М. Глінки, використання українських народних пісень у симфонічній музиці П. Чайковського, фортепіанна сюїта "Картини російських живописів" І. Шамо та ін.

Особливо актуальним стало сьогодні звернення до духовної музики. Релігія, використовуючи музику, проголошує загальнолюдські ідеали добра, правди, краси, справедливості, благодетства, милосердя. Протягом століть релігія, церква виробили дійові виховні традиції і звичаї (моральні, трудові, естетичні тощо). Знайомство з музичними виховними традиціями можливе у системі музичного виховання. Прикладом миру, добра й краси можуть бути "Страсті по Матфею" Й. Баха, "Реквієм" В. Моцарта, хорові концерти Веделя, Березовського, Бортнянського, "Літургія" П. Чайковського, "Всенощная" С. Рахманінова та ін. Під впливом такої музики в учнів можна сформувати гуманні погляди на людину, природу, суспільство.

Отже, сприятливі умови для інтеграції національного та інтернаціонального постійно існують у системі музичного виховання школярів. Музика -це мова інтернаціональна, мова почуттів, сподівань, мрій. Через розуміння інших людей прийде розуміння себе, через любов до людства прийде любов до Вітчизни. А з повагою до рідного народу, до всього, що створено розумом і руками його талановитих представників, прийде повага до прекрасного, що створено людством.

Роняк Т.Г.
м. Луцьк

ІВАН ОГІЄНКО ПРО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В МИРІ І ЗЛАГОДІ.

Ясним висловом, емоційністю, глибокою любов'ю та своєю безсумнівною щирістю звертається до нас Іван Огієнко. Він - Пророк... як Леся, Шевченко, Франко! Але тільки тепер ми вклоняємося цій скромній людині, яка все своє життя з повного посвятою працювала для свого народу.

Його працю з історії педагогіки, мови, релігії увійшли у світову скарбницю та у головні підвалини довідбудови нашої незалежної України. Вони стали тепер нашим національним катехізисом. Тож використовуйте їх, батьки, вчителі, при вихованні дітей - адже кожне слово Івана Огієнка спрямоване на виховання молоді в дусі миру і злагоди. Насамперед, жити в мирі, злагоді, правдою та любов'ю. Ці засади виробляються в процесі виховання в родині, в громаді, в державі. Іван Огієнко залишив нам у спадщину цінні рекомендації по вихованню дітей. Це, перш за все, на ділі допомагати ближньому, покривдженому, слабшому. Берегти і любити свою мову. Любити її у всьому: в пісні, в книжці, в розмові. Хто любить рідну мову, той любить рідну пісню. Адже своє рідне слово складається із звичаїв, пісні, одягу, мови. Кожне - окреме, але воно сотнями ниток пов'язане одне з одним. Ось

тому, коли хто зрікається чогось одного, той уже починає зраджувати своєму народові. Жити в мирі та взаєморозумінні - це найкраща вказівка батькам, як виховувати своїх дітей в національному дусі.

Наш український народ був поруйнований. Молодь виховувалась часто в дусі неправдивої національної свідомості. Іван Огієнко не один раз підкреслював: щоб підвестись на один із вищих ступенів духовності, стати гідним своєї нації, потрібно боротися за мир.

У своїх зверненнях до молоді він вказував ті засади, в яких молодь повинна триматись, щоб досягнути високі чесноти християнської етики і моралі та національної свідомості. Молодь повинна бути дисциплінована і національна. Молодь мусить добре усвідомлювати собі, що її найперший обов'язок перед своїм народом навчитися соборно, літературної мови й вимови. Вона мусить виховувати себе на творах рідної літератури, особливо таких, що змальовують ідею свенационального почуття. Завершенням перетворенням народу в культурну націю є створення вищих національних рідномовних шкіл. Гуманітарні, педагогічні, богословські відділи вищих шкіл мусять обов'язково викладати своїм слухачам і науку про рідномовні обов'язки.

Студентство вищих шкіл - то найкращий цвіт нації, то найміцніший її ґрунт, на якому вона зростає. Обов'язок кожного студента добре знати науку про рідномовні обов'язки й віддано працювати за її наказами та проведення її в життя. Щорічно проводити "Свято рідної мови" збирати

діалектологічний матеріал для вивчення своєї мови.

У місячнику "Віра й культура", у розділі "Криниця любові" (читанка для молоді) Іван Огієнко друкує різні оповідання, щоб молодь могла знайти в них поживу для духовності і розвивати в собі найкращі національні прикмети. В його оповіданнях є приклади, що сприяють прищепленню молоді любові до свого народу, до народної творчості, до миру. А вже найбільше там є прикладів, що ілюструють значення любові та злагоди між людьми.

"Молодь кохана пише Іван Огієнко, - завжди пам'ятай, щотисячі найвидатніших людей світу із всяких ділянок культури: письменники, вчені, винахідники, музиканти, політики, дипломати виходили з найбідніших родин, своїми власними сила прокладали собі дорогу в житті і тяжкими трудами таки доходили до слави.

Ось тому кожен юнак уперто йде до ясно поставленої мети, вірячи й надіючись у сповнення її. І коли юнак уміє належно терпіти і уперто працювати, він конче доб'ється свого й ніколи не зверне з дороги яку обрав. Ціль вибрана буде ясною зорею світити йому, дивися на неї й невпинно прямуй до своєї мети!".

Іван Огієнко закликає молодь працювати вперто, щоденно, постійно. Тоді праця стає милою і приносить заспокоєння, щастя і мир. Молодь - це коваль майбутнього вона стає тим, чим хоче стати. Крім того, вона достойна тримається серед чужинців.

Усі ці наставлення Івана Огієнка спрямовані на те, щоб юнаків та дівчат об'єднати любов'ю до свого народу, виховати в душі миру, ніколи не цуратися української ментальності.

Євгейчук Т.І.
м. Рівне

ПЕДАГОГИ ПРО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В ДУСІ МИРУ.

Серед багатьох завдань одне з найголовніших, що стоїть перед народами світу - захистити і зберегти мир, людську цивілізацію величезні загальнолюдські цінності. Його розв'язання не можливе без єдності прогресивних сил розділених держав, без спільної боротьби за мир і соціальний прогрес.

Історія суспільної думки знає чимало мислителів, які розвивали ідею виховання підростаючого покоління в душі миру. Представники західноєвропейського гуманізму XVI - XVIII ст. Е. Ротердамський, Д. Локк, Т. Гоббс, Ж. Ж. Руссо, І. Кант виражали заповітні мрії про встановлення миру і закликали виховувати дітей у такому ж душі. Наприклад, І Кант. У творчості якого ідеї світового громадянства переплітаються з патріотичними ідеалами, прагнення до національної єдності, писав, що слід звертати увагу юнака на любов до інших людей, а потім - і на всесвітньо громадянський напрям думок.

Видатні педагоги-гуманісти Я. А. Йєменський, И.Г. Петалоцці, Ф.А. Дістерверг пов'язували прагнення до миру із створенням гуманістичного справедливого суспільства, в основі якого мають бути загальна освіта і виховання усіх без винятку дітей.

Ідея виховання дітей в душі миру дістала дальший розвиток у західноєвропейській педагогіці кінця ХІХ - першої половини ХХ ст. у формі пацифістської концепції - морального осоду будь-якої збройної боротьби. Велику роботу у цьому напрямі проводило Міжнародне бюро з виховання у Женеві, яке розробляло педагогічну теорію та сприяло впровадженню розробок у практику. Найвідомішими представниками були А. Ферер, П. Бове, Е. Клапаред, М. Монтессорі, Ж. Піаже.

У педагогічній спадщині Г.С. Сковороди, К.Д. Ушинського та інших ми також зустрічаємось з думками щодо виховання дітей у душі миру, їхні ідеї мають яскраво виражене забарвлення, співвідносяться з ідеями створення морального світу.

Тюптя О.В.

м. Київ

ПСИХОЛОГО ПЕДАГОГІЧНІ ПАРАМЕТРИ ВЛАДНИХ АСПЕКТІВ ОСОБИСТОСТІ

Психологічні параметри владних аспектів особистості включають різні типи впливу на індивіда, групу, суспільство: влада як панування, влада як керівництво, влада як управління. Це

"відкриті" форми влади, які можуть змінюватися іншими різновидами. Влада може бути спрямована на самого себе. Тут може бути два варіанти по Фрейду: Я і Над-я та управління собою через сні.

Отже, що означає Я і Над-я? "Над - Я є зразком, еталоном, до котрого прагне Я, чию вимогу постійного вдосконалення воно намагається виконати." (З.Фрейд, "Вступ до психоаналіз. Лекції", М., Наука, 1989, с. 340) Таким чином, совість є вищим проявом справедливої влади до себе, яка здійснюється шляхом моральної цензури, яка іноді може проявлятися підсвідомо, так же як і сновидіння: "Сновидіння дає пряме неприкрите здійснення бажань." (Фрейд З., с. 79)

Віктор Франкл зображає поняття влади в коханні: "Один з можливих способів наповнити життя змістом." (В. Франкл, "Людина у пошуках змісту", М., "Прогрес", 1990, с. 252) Він розглядає всілякі прояви кохання - ревності, страждання і далі. Цілком протилежної точки зору на поняття любові дотримується Жан Поль Сартр. Принцип влади він вважає невід'ємним компонентом в любові: "... ми бажаємо оволодіти саме свободою іншого як такою." (Проблема людини в західній філософії, М., 1988, с. 211)

На завершення розгляду першого питання, що торкається заміщення влади, Фромм у своїй книзі "Мати чи бути?" показує дві форми людського існування - володіння чи буття: "Людам притаманні дві тенденції: одна з них, тенденція мати, володіти в кінцевому результаті, черпає силу в біологічному факторі, в прагненні до самозбереження, друга тенденція бути, а це означає

віддавати, жертвувати собою - знаходить свою силу в специфічних умовах людського існування." (Е. Фромм "Мати чи бути?" М., 1990, с. 112).

Отже, в якості внутрішньо індивідуальних передумов виступають: поклоніння як підміна влади річчю, любов, спрямована на володіння, а не на справжню самопожертву, сні, як відбиття волі до влади і на решті, сама людина, коли вона сама для себе стає об'єктом управління.

Сама влада і форми заміни влади породжують різного роду прояви духовного в людині. Влада породжує як негативні, так і позитивні феномени та цінності. Отже, страх, страждання і війна - це негативні породження влади, а духовність, людяність, гідність, цікавість, доброта, свобода, відповідальність - позитивні (М.А. Бердяєв, "Про призначення людини" М., 1993) В першому випадку негативних проявів Віктор Франкл описує психологію ув'язненого, який попав до концентраційного табору, від вступу до визволення: "Є речі, перед якими людина втрачає розум - або ж йому втрачати нічого." "Лише деякі змогли зберегти свою людяність." (Франкл В., "Людина у пошуках змісту" М., "Прогрес", 1990, с. 132, 144) А будь - яка зверхність когось над кимось повинна мати в собі, людяність, а це означає, доброту, тому що влада зводить людину з глузду, вона є безкінечна жадоба наживи, а культ сили як сили безбожний і нелюдяний. В цьому аспекті можна розглянути роботу Марка Аврелія "Роздуми", де приводиться ціннісна орієнтація влади. І правитель, мудрий правитель повинен розвинути в собі найкращі якості характеру,

об'єднати багато добродетелей, а насамперед розібратися в собі, щоб зрозуміти інших і керувати, правити іншими: "Дві готовності треба завжди мати. Одна: робити тільки те, що підлягає тобі по розуму володаря і законодавця на користь людей. І ще: перебудуватися, якщо з'явиться хто-небудь, щоб поправити, чи переконати в будь-якій думці. Тільки, щоб переконання йшло від якоїсь певності. "(Антонін Марк Аврелій "Роздуми", Ленінград, Наука, 1985, с. 27).

Психологічна сутність влади відображена в працях Ж-Ж. Руссо, М.А. Бердяєва. Е. Фромма Платона, З. Фрейда, Плутарха, Транквілла.

Плутарх у своїй книзі "Порівняльні життєписи" виводить життя і правління деяких римських цезарів з точки зору доблесті, доброти, людяності і того, що вони зробили для народу. Враховуються також і час правління, економічні перспективи і загальний уклад життя. Владу в літописі Плутарха можна визнати справедливою, чесною, навіть у деяких випадках еталонною, причому промахи володарів сприймаються як ствердження, що людина не може прожити життя, не зробивши помилок, але достоїнств у цезарів в описанні Плутарха виявляється значно більше. Гай Светоній Транквілл, в протилежність, показав, що навіть той із правителів, хто носив звання Божественного, мав свої примхи і свої недоліки. Однак Светоній використовує в своїй праці такі факти, які втрачають можливість примирення розбіжностей. Для розкриття суті влади Транквілл дуже своєрідно описує прояви характеру, темпераменту, звичок і нахилів цезарів: Юлія

Цезаря, Августа, Веспасіана, Тіберія, Гая Калігули, Нерона (останній повторився і в наше сторіччя в правлінні Сталіна та Гітлера. Гітлер показаний через призму автобіографії і поглядів його соратника Генріха Гімлера).

Влада людей може приймати будь-які форми: від спотворених і ненависних до мудрих і прекрасних в залежності від історичного моменту, положення в країні і цілеспрямованості людини. Влада не можна скасувати, це означало б викоренити саме суспільство, знищити народ. Прагнення володарювати закладено в людях природою, воно визначено одвічно.

Слепухов М.І.

ЄДНІСТЬ І ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ, ПРИНЦИПІВ ТА ПРАВИЛ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

Діяльність ефективна, якщо вона спирається на об'єктивні закономірності. Прикро, що цю істину не завжди беруть до уваги педагоги.

Проблема єдності та взаємозв'язку закономірностей педагогічного процесу, принципів і правил педагогічної діяльності не була належним чином вирішена радянською педагогічною наукою. Закономірності педагогічного процесу ототожнювалися з принципами. В одному випадку мова йшла про дидактичні принципи виховання, в інших - про принципи педагогічного процесу, хоча логічно було б про принципи педагогічної діяльності, оскільки принципами називають

провідні ідеї, положення, якими слід керуватися в певній діяльності.

Про правила педагогічної діяльності не згадували, посилаючись на те, що педагогіка - наука діалектична, а тому не може давати готові рецепти. Рецепти, придатні до всіх ситуацій, що виникають у педагогічному процесі, педагогіка справді даватим не може. Але існують загальні правила, зумовлені об'єктивними закономірностями, яких слід дотримуватися в педагогічній діяльності. Педагогу-практику вкрай необхідні знання принципів і правил педагогічної діяльності та об'єктивних закономірностей, якими вони зумовлені.

Законом називають необхідний, істотний, стійкий зв'язок між явищами, який постійно повторюється. В педагогічному процесі можна виділити, принаймні три групи законів:

1. закони єдності та взаємозв'язку;
2. закони єдності та суперечливості;
3. закони розвитку.

До першої групи можна віднести закони єдності та взаємозв'язку навчання і виховання; самовиховання та перевиховання; навчання та самоосвіти; свідомості, почуттів, поведінки та діяльності; мети, завдань, принципів, змісту, форм та методів виховання та навчання; розумового, ідейно-морального, правового, статевого, трудового, економічного, естетичного, екологічного та фізичного виховання і т.д. Серед законів другої групи можна назвати закони єдності та суперечливості між задоволеними потребами (інтересами) і новим незадоволенням досягнутим,

яке виникає на цій основі; між прискореним фізичним та психічним розвитком молодих людей і запізнілим їх соціальним дозріванням; між бажаннями, прагненнями особистості та можливостями для їх реалізації; між особистістю і колективом; між новим змістом освіти та виховання і старими формами і методами їх організації і т. ін.. До третьої групи можна віднести закони розвитку особистості та колективу. Отже, закон виражає наявність зв'язків та залежностей між явищами та процесами, розкриває їх сутність.

Закономірність вказує на міру прояву зв'язків і залежностей, відображає їх кількісні та якісні характеристики. Закономірності причинно-наслідкового характеру виражають в логічній формулі "оскільки..., остільки...", умовного характеру - "якщо..., то...", якісні характеристики - чим краще (гірше)..., тим краще (гірше)...", кількісні характеристики - "чим більше (менше)..., тим більше (менше)...". Кожен з принципів зумовлений кількома закономірностями і вимагає дотримання кількох правил. В педагогічній літературі описано багато закономірностей педагогічного процесу, принципів і правил педагогічної діяльності, але, на жаль, вони до цього часу не систематизовані.

Автор узагальнив і систематизував відкриті наукою та перевірені практикою закономірності педагогічного процесу, сформулював правила педагогічної діяльності, зумовлені ними. Ця робота може бути продовжена іншими дослідниками.

Вермчук А.П.
м. Рівне

ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ М.С. ГРУШЕВСЬКОГО НА УКРАЇНСЬКУ ШКОЛУ.

Педагогічна спадщина видатного вченого і практика, генія українського народу. Михайла Сергійовича Грушевського значна і багатогранна за своєю тематичною спрямованістю і водночас складна та духовно наснажена, як і його життя. Безперечно, його науково-педагогічна творчість вимагає до себе глибокого, всебічного аналізу, особливо тепер, коли в суспільній свідомості нашого народу відбувається процес відродження справжніх національних та загальнолюдських цінностей. Особливу увагу М.С. Грушевський приділяв відродженню та становленню української школи. На його думку, школа має твердо стояти на національному ґрунті у виховному процесі і формувати інтелект молодій людині, виходячи із досягнень нації. Чим глибші національні коріння, тим ефективніший виховний вплив. Основне завдання української школи вчений вбачав у тому, щоб розвинути у дитини всі позитивні якості, закладені у ній природою, і тим самим допомогти людині зайняти своє місце у суспільстві, призначене для неї природою. Над цим потрібно працювати не тільки вчителю, а й батькам, які мають працювати над характером дитини в потрібному руслі, щоб формування особистості проходило в руслі розвитку природних задатків, в природних умовах і на належному науковому рівні/ Своєрідним орієнтиром

виховання дитини може бути генеалогічне дерево, корені якого сягають у декілька поколінь, що, з одного боку, дає можливість формувати у дитини прив'язаність до народу, нації, а з другого - розвивати природні задатки, закладені впродовж багатьох поколінь. Таким чином, задатки плекаються, розвиваються і створюють гармонію між природою і людиною на вищому витку людської цивілізації.

М.С. Грушевський багато уваги приділяв ролі вчителя у процесі виховання підростаючого покоління. Вчитель повинен творчо підходити до проведення уроків в силу своїх педагогічних здібностей. Він повинен стати на шлях самоосвіти, шлях самоусвідомлення своєї ролі у порятунку України. Школа має бути місцем виховання яскравих особистостей. Яскраві особистості формує індивідуальна педагогіка, що дозволяє розвивати якості дитини, закладені в ній природою. Виховання особистості на уроках з конкретних предметів може лише розвиватися, витончуватися, шліфуватися, засобами того чи іншого предмета.

М.С. Грушевський розглядав українську школу невіддільно від української мови. Адже вчитель через мовний матеріал формує мовно-національну свідомість українця, через слово, мову, а також музику пов'язує свідомість дитини з рідним народом, його побутом, культурою, історією, закріплених у знаках слова, тексту. Мовні знаки, закладені в дитинстві через колискову, пізніше - через поезію, національні пісні, виступають якраз оберегом національного коду, національної пам'яті народу. Кожен народ на землі об'єднує мова як

знакова система, а мовні знаки культури, історії стають тими елементами, що в'яжуть нас з історією і культурою рідного краю, є його досвідом, зафіксованим у слові, несуть у собі об'єднуючу енергію для українців. Цим підкреслюється важливість мовного виховання дитини. Батьки і педагоги, враховуючи це, повинні подбати про те, щоб за час освіти дати максимум таких кодів які єднають націю в один організм. Для цього слід запропонувати найсильніші за історичним значенням та емоційним впливом знаки національної культури, коди української нації, розробити основні етапи формування мовно-національної свідомості та підібрати матеріал для її формування. Історичний досвід показав: що сформовано в дитинстві, те стає набутком на все життя, і навіть коли при певних умовах людина переходить на іншу мову, то рідна переходить у підкірку і заявляє про своє існування в експериментальній ситуації.

М.С. Грушевський високо цінував і закликав шанувати педагогічну мудрість народу, впроваджуватиме її у практику навчання і виховання учнівської молоді. Важливим періодом у житті дитини, відзначав М.С. Грушевський, є перебування у школі. Тому й оточення в ній має бути рідним: мусить лунати рідне слово, рідна музика й поезія. Дитина в школі повинна почувати себе вільно: зацікавлена всім, що їй рідне і зрозуміле навколо. Працюючи колорізноманітних речей, вона поволі розвиває свої фізичні і духовні сили, підготовлюючи свій розум до більш складної науки в школі, навчаючись якомога самій набирати

знання власними спостереженнями, увагою й добре направленою думкою. У школі, першим ділом, потрібно встановити стиль гуманних відносин, стиль довіри; потрібно зробити гуманною всю систему відношень, які складаються у дітей з оточуючим їх світом.

"Серед усіх потреб нашого національного життя потреба рідної школи найголовніша, бо народ, який не має своєї школи, може бути лише пасербом чужих народів, а ніколи не виб'ється на самостійну дорогу існування", - писав Михайло Грушевський.

Кукалець М.М., Франків Е.М.

м. Рівне

ФІЗКУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

Фізичне виховання в сучасних умовах науково-технічного прогресу набуває особливого значення. Готуючи себе до майбутньої трудової діяльності, людина повинна бути не тільки інтелектуально розвинута, але і не в меншій мірі підготовлена. Завдання педвузу, в першу чергу, підготувати фізично здорового вчителя, а також здатного формувати належні фізичні якості у своїх вихованців.

Оскільки педагогічний факультет педвузу готує вчителя широкого профілю, підготовка його як вчителя фізичної підготовки повинна зайняти належне місце. Перш за все він має чітко усвідомлювати, які фізичні якості повинен

виховати в учнів I ступеня школи. Найважливіші серед них - міцне здоров'я і фізична загартованість. Однак технічний прогрес висуває ще й інші важливі вимоги: мобільність, швидка орієнтація, зосередженість, вміння швидко переключати увагу з одного об'єкту на інший, витривалість та ін. Всі ці якості мусять бути доведені до автоматизованих дій. Основи їх потрібно закладати вже в початкових класах. Вчитель молодших класів повинен знати форми, методи і прийоми роботи з метою досягнення позитивних фізичних якостей. Серед них на перше місце ставимо уроки фізичного виховання з чітко визначеною метою, - які фізичні якості ми хочемо розвинути в учнів. Водночас, велика увага лягає на позакласну і позашкільну роботу: участь учнів в гуртках, іграх, походах, екскурсіях, в трудовій діяльності. Разом з тим потрібно створювати такі умови життя в школі і в дома, які сприяли б нормальному фізичному розвитку: чіткий режим дня, забезпечення праці і відпочинку, посильні постійні доручення фізичної праці, правильне харчування, використання природніх факторів (повітря, сонце, вода).

Важливою умовою забезпечення правильного фізичного розвитку дитини є диференційований підхід. Слабших учнів не ізолювати від уроків чи інших спортивних заходів а залучати до посильних дій відповідно до їх анатомо-фізіологічних особливостей.

О. Ю. Шнырев
г. Омск

Стиль руководства как особый тип управленческой деятельности.

Традиционное воспитательной деятельности на два процесса. Однако, все более учащихся самостоятельно общественной реализации необходимо деятельности самостоятельную управление задач определение управления.

рассмотрение деятельности предполагает относительно самостоятельных развития общества ставит вопрос о развитии и способностей свое место и роль в общественной потребности в учебно-воспитательной одну относительно стороной является процессом. Одной из деятельности является места всех субъектов

Роль и место учащихся и учителя в их совместной деятельности в определенной мере обусловлены стилем управления педагога образовательным процессом.

Стиль в современной отечественной литературе определяется как целостность психологических особенностей личности учителя, а также его профессиональных умений и навыков. При этом, какое-либо целенаправленное влияние на стиль, как

на элемент профессиональной деятельности, практически невозможно или крайне ограничено. Поэтому, цель данного теоретического анализа стиля управления является попытка создания основ для сознательного целенаправленного влияния на стиль управления образовательным процессом.

Осознанное влияние на стиль руководства можно осуществлять только в том случае, если структура стиля будет описана в понятиях, поддающихся анализу и контролю, а также включенных в структуру профессиональной деятельности. Всем этим условиям отвечает следующий подход.

Управление принято рассматривать как специфический вид деятельности. Каку у любого вида деятельности, структура управления включает в себя цель, мотивы, содержание, методы, результат деятельности. Причем, каждый этап полного управленческого цикла можно рассматривать как отдельный вид деятельности со всеми ее атрибутами.

Стиль управления проявляется на всех этапах управленческой деятельности. Основным носителем стиля можно считать мотив деятельности. Основной мотив деятельности остается постоянным и неизменным на протяжении полного цикла управления/планирование, организация, контроль/. Основной мотив деятельности трансформирует, выполняя при этом адаптивную функцию, все остальные элементы управленческой деятельности. Следовательно, цель, содержание, методы, результат несут на себе в снятом виде основной мотив деятельности.

Трансформация \изменение\ элементов управленческой деятельности при различных стилях руководства, позволяет говорить о разных типах управленческой деятельности. Стиль , в этом случае, можно рассматривать как определенный тип управления с присущими только ему целью, методами и содержанием.

Как было показано выше, системообразующим фактором управленческой деятельности является основной мотив. Поэтому, изменение стиля руководства связано, прежде всего, с изменением именно этого элемента. Но основной мотив деятельности своими корнями уходит в ценностные ориентации педагога, а последние имеют выход за пределы профессиональной деятельности. Таким образом, влияние на ценностные ориентации учителя внутри профессиональной деятельности затруднено. А, следовательно, затруднено сознательно изменение стиля руководства..

Выход из данной ситуации может быть найден следующим образом. Управленческая деятельность является системой, а изменение хотя бы одного элемента системы ведет к изменению всей системы в целом. Это положение приводит к необходимости определения характерных особенностей всех элементов управленческой деятельности при различных стилях.

Определение стилей руководства как особых типов управленческой деятельности, позволяет установить стилевые особенности таких элементов указанной системы, как цель, содержание, методы. Осознанное, целенаправленное влияние на эти элементы управленческой деятельности возможно,

так как они являются составляющими чисто профессиональной деятельности.

Таким образом, основными задачами данного подхода к теоретическому анализу стилей управления образовательным процессом являются: описание стилей как отдельных типов управленческой деятельности;

- разработка методов влияния на стилевые недостатки управляющего субъекта

В.С. Николаева

г. Москва

ОПЫТ ВОСПИТАНИЯ УЧАЩИХСЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ НА ОСНОВЕ ИДЕЙ А.С. МАКАРЕНКО

На современное состояние воспитательной работы с подростками сильнейшим образом повлияли изменения в обществе, что произошло на рубеже 80-90-х годов в нашей стране.

Поражение коммунистической идеологии, лежащей в основе государственных школ, политики, в частности в области воспитания, невероятное обострение всех социальных, политических, национальных проблем, отказ от прежних идеалов, культурная деградация, разрушение детских и юношеских организаций - это и многое другое привело педагогов страны и нашей школы в состояние шока, тупика, кризиса. Наступило время тяжелых испытаний. На прочность прежде всего проверялась наша воспитательная система. Важнейшей проблемой для

нее стала проблема выживания. Нельзя сказать, что она окончательно решена, но, к чести педагогического коллектива, можно с уверенностью сказать, что воспитательная система не только выстояла под ударами судьбы, но и развивается с поступательным движением. Причин здесь несколько. К сожалению, в нашем обществе как раньше, так и теперь, имелась тенденция: строя новое, выкидывать за борт все старое. В поисках нового почти всегда забывают о том, что много уже раскрыто и найдено, в частности, замечательным педагогом и человеком А.С. Макаренко. Мы выбрали все положительное из бывшей системы, взяв его на вооружение при составлении новой гуманистической программы воспитания нашей школы.

Во главу угла новой программы поставлены взаимоотношения: учитель-ученик.

Разумное общение взрослых и детей, диалог - это те гармонические отношения, к которым мы стремимся. Школа - теплый дом, где хорошо живется и тем и другим. Стиль отношений, сложившихся в педагогическом коллективе, где каждый из нас создает среду для окружающих и то каждого зависит нравственный климат той или иной человеческой общности, зеркально влияет на стиль взаимоотношений в детской среде.

Для того, чтобы поднять защитные силы человека, научить его противостоять новым негативным процессам в обществе, необходимо организовать в школе эмоциональную жизнь детей. Жизнь учащихся на уроке и вне его должна быть яркой, насыщенной игрой.

К.Л. Кілімніченко, Т.Є.Колупасва

М. Рівне

**ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК
ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ В ДУСІ
МИРУ.**

В умовах перебудови сучасного суспільства, відродження національної школи здійснено значний курс на формування повноцінної цілісної особистості, суверенної індивідуальності, яка щиро цінує свою громадянську, національну і особистісну гідність, совість і честь.

В центрі уваги навчально-виховного процесу - виховання школярів та молоді на культурно-історичному досвіді рідного народу, його традиція і обрядах, багатоговіковій виховній мудрості.

Серед різних засобів, що формують нову людину в душі миру, особливе місце належить туризму і краєзнавству, які займають останнім часом більшості позиції в навчально-виховному процесі школи, позашкільних закладів, в роботі з дітьми за місцем проживання, в сімейному вихованні.

Поставлені завдання в справі виховання підростаючого покоління в душі миру, туризм і краєзнавство вирішують з допомогою специфічного змісту, форм та методів. Пов'язано це з тим, що туризм і краєзнавство в сучасному розумінні - це не тільки фізичний розвиток і оздоровлення, але й формування цінних духовних якостей особистості, серед яких особливе місце займає любов до своєї Батьківщині, до рідного краю, до її людей, традицій, звичаїв.

Вітчизнознавство починається із краєзнавчо-історичного, етнографічного, географічного, фольклорного, літературного. Беручи участь у багатогранній краєзнавчій роботі, молодь прилучається до героїки минулих епох, трудових подвигів, справ і мистецьких традицій дідів і прадідів, їхнього подвижництва в ім'я вільного життя.

Краєзнавство, особливо дитячий туризм, були важливими елементами педагогічної системи А.С. Макаренка.

У складних умовах походу, писав А. С. Макаренко, у вихованців змінюється почуття колективізму, дружби і взаємодопомоги, формують вольові якості.

Режим і побут в умовах похідного життя формують необхідні якості майбутніх захисників Батьківщини.

В походах юні туристи знайомляться з героїчними традиціями свого народу, багатством рідної природи, з різнобічним життям своєї країни.

Водночас вони дізнаються про ті важливі події, які відбувалися в рідному краї і мали всенародне значення. Активними борцями проти зла, насильства, борцями за мир виховує

правильна позиція туристського колективу.

Туристська-краєзнавча діяльність вводить підрастаюче покоління в соціальне середовище,

знайомить з ним, чим значно прискорює процес виховання. Під час туристських походів,

подорожей, експедицій виникають і розвиваються різні зв'язки між школами сусідніх областей,

регіонів. Умови туристського походу ставлять учнів

в ситуації, які дозволяють глибше відчуті відповідальність за себе та інших, виховують почуття товариства, гуманізму. Складності походного життя сприяє згуртуванню дитячого колективу.

Пізнати свій край, його історію, багатство - це прекрасний засіб виховання. Діти відчують себе частиною природи і розвивають в собі любов до природи, а через ці почуття у них формуються кращі людські якості - гуманізм.

Приймаючи участь у походах, екскурсіях, в підлітків виробляються уміння співставляти особисті інтереси з інтересами товаришів.

В туристсько-краєзнавчій діяльності учні вивчають історію рідного краю, пізнаючи героїзм людей свого краю, формують у себе світогляд, який дозволяє в подальшому відчуті причетність до загальної справи, відповідальність за інших людей, необхідність рішучих вчинків, сміливості.

Все це позитивне являє собою виховання школярів в дусі миру, сприяє розвитку кращих якостей громадянина своєї країни.

В туристській діяльності школярі зливаються разом моральне, патріотичне і національне виховання.

Сиротенко Т.А.

м. Слов'янськ

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ ГРАФІЧНИХ ЗНАКОВИХ МОДЕЛЕЙ ПРИ ФОРМУВАННІ ОБРАЗУ ДІЇ ПРИ НАВЧАННІ ДІМ.

Сприйняття графічних зображень аналізувалось у вітчизняній літературі переважно в контексті вивчення розвитку просторових уявлень, формування уяви. Робота з графічними зображеннями і, відповідно, процес їхнього сприйняття використовується як методичний прийом для рішення задач дослідження, однак сам процес виникнення образу залишається поза аналізом, хоча, як стверджує у своїх дослідженнях О.Ф. Четверухін, "рішення задач формування просторових уявлень і понять в значній мірі залежить від методики навчання побудови і читання креслень".

"Читання креслень" є складним процесом, він передбачає розумову діяльність. Саме тому при формуванні цієї дії відзначається значна роль словесному опису креслень, схем, геометричних малюнків (мотивів та орнаментів). Через те, що більша частина об'єктів ДПМ - це площинні зображення об'ємних фігур (зображення птахів, тварин, людей, будівель тощо), то бачення об'ємної фігури на зображенні виникає як результат тривалого навчання, коли дія переходить у "мислительну сферу", в план "уяви, що відтворює". Однак, як відзначає О.М. Кабанова-Меллер, в жодній відомій роботі не подається експериментальний аналіз переходу від зовнішніх форм дії такого роду до перцепції, а без вивчення цього процесу неможливо зрозуміти становлення і функціонування даного виду сприйняття.

При якісних змінах самого характеру чуттєвих опор у навчанні графічним знаковим моделям ДПМ роль теоретичних знань, значення

такого роду наочності, природно, не тільки не зменшується, а, наочно зростає.

Введенням графічної інформації ми створюємо позитивну мотивацію, викликаючи підвищений інтерес до предмету, що вивчається. Особливо інтенсивно студенти запам'ятовують матеріал за асоціацією, аперценцією (опертя на життєвий досвід і практику).

Аналіз роботи студентів на лабораторних заняттях з "Основ ДПМ» та "Народно-художні промисли України" із застосуванням графічно" інформації свідчить, що наочність у навчанні сприяє ще й зниженню ступеню втомлюваності у процесі заняття.

Зовсім інші властивості мають наочні посібники, які містять навчальну інформацію на основі схематичних зображень, що символічно характеризують різновидність швів, зв'язок плетень тощо. В основу цих зображень покладені певні знаки. Їх особливість полягає у тому, що вони не є проєкціями конкретних предметів і не визначають ні їх форми, ні розміри. Інформація, що передбачається ними, виступає в узагальненій формі. Вони не мають наочно вираженої подібності з об'єктами, що відображаються. Групі елементів, які мають однакове функціональне призначення, присвоюють єдиний символ, незалежно від схематичних і функціональних особливостей їх виконання. Тому схематичні зображення дають можливість передавати інформацію про властивості (маються на увазі форми, будова, просторова структура) не одного, а зразу декількох різних предметів, що характеризуються близькими

змістом особливостями. На їх основі і утворюються схематизуючі узагальнення.

Умовні графічні зображення на схематичній основі є більш абстрактними (віддаленими від об'єкта, що зображується), ніж проєкційне зображення (а тим більше малюнок). Але вони дають можливість виявити більш суттєві зв'язки і відношення елементів певного об'єкта та його просторової структури. Тому цілком справедливим буде твердження про те, що умовні графічні зображення не тільки доповнюють собою інші види наочності, а й допомагають розширити уяву про об'єкт, що вивчається, краще зрозуміти його суттєві сторони, приховані від безпосереднього спостереження.

Звичайно, що проєкційні зображення різних швів та інших об'єктів ДПМ прийнято вважати досить наочними. Але через їх складність доцільно такі зображення замінити схематичними графічними символами або графічними знаковими моделями. У даному випадку під знаковою моделлю слід розуміти упорядковану сукупність графічних зображень у вигляді символів, що відображають просторові властивості реального об'єкта і відношення між ними.

Т.А.Буя.
м. Сург

Опыт конструирования

уроков детской литературы в педколедже-вузе
Мировое сообщество стремится строить такие
отношения между народами и государствами,
которые основывались бы на проведении политики

ненасильственными средствами. Современная школа должна сыграть решающую роль в создании условий для образования и воспитания учащихся в духе мира и ненасилия.

Назрела необходимость разрабатывать педагогически обоснованную модель подготовки профессиональных кадров, которая бы предусматривала построение образовательного процесса на принципах моделирования целей, содержания, формах и методах обучения профессиональной деятельности обучаемых (Работы А. Вербицкого, Н. В. Борисовой, А. А. Соловьевой и др. Модель понимается как форма змещения реально существующего или прогнозируемого объекта, процесса, явления, осуществляемого с помощью различных средств. Учебно-профессиональная деятельность по содержанию является игровой процедурой, отражающей технологию использования определённых профессиональных умений и навыков. Преподаватель становится менеджером осуществляющим инновационную деятельность в условных ситуациях, направленных на воссоздание и усвоение общественного опыта, фиксированного в социально закреплённых способах осуществления предметных действий, предметах науки и культуры. Следовательно, деловая игра понимается как форма знаково-контекстного обучения.

Если есть модель, то неизбежно использование имитационных методов. Способом изучения модели становятся игровые, ролевые методы обучения. Если отсутствуют роли в

обучении, но сохраняется, присутствует модель, то используются методы работы с информацией. Используя игровые, ролевые методы преподаватель-менеджер сохраняет преимущество традиционной системы обучения (понтыйный характер знаний, системность отражения действительности, короткиесроки ееосвоения и т. п.) и в тоже время переводит ее в качественно новое состояние; разрабатывает принципиально новую технологию.

Принцип моделирования предполагает такую систему методов и средств обучения в формах деятельности учащихся, которая воссоздает предметное и социальное содержание будущей профессиональной деятельности. В условиях моделирования действия учащихся приобретают качество поступков, формирующих социальные черты, характер специалиста. Социальная по всей природе активность обучающихся реализуется в достижении дидактических и воспитательных ценностей. Формирование социально-профессионального творческого мышления происходит на проблемно-предметном материале, который обуславливает мотивацию, интерес и эмоциональность учащихся в процессе игрового моделирования.

Обратимся к предметному содержанию курса "Детская литература" с практикумом по выразительному чтению в педагогическом колледже-вузе. Содержание программы учитывает современное состояние изучения литературного процесса, отечественного и мирового. Равномерное

внимание уделяется отечественной и зарубежной литературе для детей, взаимосвязям в мировой детской литературе. Новизна содержания курса предполагает постановку междисциплинарных целей, определение роли детской литературы в образовании и воспитании творческой личности учителя начальной школы. Учащимся прививается уважительное отношение к эстетическим традициям не только своего народа, но и народов мира.

Содержанием образовательного процесса в условиях контекстного обучения (моделирования) является не только проблемно-предметная, но и информация об отношениях между объектами и субъектами взаимодействия, взаимовлияния, в конечном счете, воспитания.

Цели, как "модели потребного и будущего" (Н.А. Берштейн) определяются ценностным отношением ко всему, что окружает человека. Образовательный процесс в условиях профессиональной подготовки, безусловно, предполагает целенаправленное формирование личностно-ориентированной системы ценностей каждого будущего специалиста. Опыт внедрения принципов знаково-контекстного обучения позволяет выделить базовые и переходные формы деятельности учащихся. Базовыми в нашей практике организации и управления образовательным процессом по предмету является учебная деятельность академического типа, квазипрофессиональная деятельность, учебно-профессиональная: деятельность.

Трохимчук І. М.
Куколець М. В
(м. Рівне)

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ.

Небувалий масштаб впливу людини на природо-середовище стає найважливішою рисою сучасності, Сучасний принцип вироб-неминуче веде до швидкого виснаж-природних ресурсів забруднення природного середовища на величезних просторах. Таки-чином, різке неухильне збільшення масштабів впливу людини на природу привело до збільшення впливу зміненої природи на людину.

В цих умовах проблема охорони природи виступає в новому зміст. Виникає необхідність вивчати вплив досить зміненого середовища на якість екологічних умов життя і дальший розвиток людського суспільства.

В результаті накопичення небажаних наслідків в природному середовищі виникла необхідність їх нейтралізувати або зменшити. Проблема бережного від-ношення до навколишнього середовища - перш за все соціальна проблема.

Екологія в теперішній час перетворилася в одну з найголовніших міждисциплінарних синтетичних наук, тому, що пізнання екологічних закономірностей необхідно для розуміння взаємовідносин людства з довкіллям

Актуальність створення системи екологічної освіти і виховання обумовлена необхідністю зламати неправильні уявлення про невичерпність природних багатств і безмежну здатність біосфери до самовідновлення і самоочищення, що культивувалася протягом довгого часу.

Екологічний аспект шкільної освіти органічно включає розкриття ідеї про роль природи в розвитку особистості, її духовному збагаченні, морально-естетичному вихованні. Розробка системи екологічної освіти і виховання повинна йти в такому напрямі, за якого вона найтіснішими зв'язками була б пов'язана з гуманістичними цінностями, моральним, трудовим, естетичним вихованням.

Діти шкільного віку, по суті, пізнають природу стихійно, шляхом самоосвіти, в результаті чого формується низька культура, варварське споживацьке ставлення до кращого природного оточення. І саме обов'язком вчителя молодших класів є ознайомлення дітей з природою рідного краю. Вчитель повинен формувати і спрямовувати в правильне русло природоохоронну діяльність дітей, формувати естетичне відношення до природнього оточення.

Пенішкевич Д.І., Струннікова Д.І.,
Филипчук В.С.

ФОРМУВАННЯ ГУМАННИХ ТА ДРУЖНИХ СТОСУНКІВ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ.

формування моральних стосунків основою яких є принцип гуманізму, залишається актуальною проблемою не лише педагогіки, а й батьків. Сьогодні вона стосується кожної людини, яка живе в суспільстві, це є певні норми взаємин між людьми - правила поведінки, принципи, ідеали, традиції, звичаї.

Дитині, яка вступає у світових розвинутих моральних взаємин, не так легко прилучитися до світу моральності. Їй необхідно оволодіти навичками спілкування, формами ставлення до інших. Без допомоги дорослих діти не можуть засвоїти "мову" моральності.

Гуманізм передбачає ставлення до людини як до найвищої цінності на Землі. Зацікавленість проблемами іншої людини, доброзичливість, бажання допомогти, уміння співчувати, радіти, розуміти та визнавати право на її особисте щастя - ось риси, які необхідно виховувати у дітей з найменших літ. Гуманізм являє собою, насамперед, любов до близьких людей, які оточують,- рідних, друзів, знайомих.

Ще Ф. Достоєвський писав, що набагато легше любити людство взагалі, а важче - конкретну людину з її позитивними і негативними якостями. Тому цьому мистецтву необхідно навчати, починаючи з раннього дитинства.

Нами була розроблена спеціальна методика, яка передбачала як формування моральних понять, так і усвідомлення дитиною необхідності співчуття, турботи, доброзичливості, чуйності у ставленні до людей. Дослідження показали, що неможливо абстрактно навчити дитину турбуватися про інших,

не торкаючись її почуття. Діти здатні на безкорисливу любов, якщо проходять школу гуманного виховання. Саме співчуття лежить в основі формування у дитини доброзичливого ставлення до людей. Завдяки цьому можна уникнути таких рис, як егоїзм, жорстокість, які спостерігаються у деяких дітей. Це проявляється у байдужості до смерті близьких, жорстокості до однолітків, до всього живого. Як показали дослідження, ці риси у дитячому віці далекі від свідомого і обдуманого бажання зробити боляче іншому. Байдужість дитини пояснюється тим, що їй незрозуміла суть страждання інших. Проте "невинна жорстокість" дитини може перерости у справжню, якщо вона спілкується з черствими, егоїстичними людьми, байдужими до навколишніх, адже на певному етапі наслідування є однією з форм засвоєння норм поведінки. Тому слід пам'ятати про велике значення прикладу в формуванні у дітей таких почуттів, як повага до іншого, співчуття, доброзичливість, чуйність, тощо.

Про сформованість гуманних почуттів можна говорити лише у тому випадку, якщо діти дотримуються правил моральної поведінки і їх вчинки ґрунтуються на тій чуттєвій основі, яка потрібна для співпереживання горя чи радості ровесника. Емоційне ставлення дитини до морально-етичних принципів, які є фундаментом взаємин з дорослими, має велике значення у формуванні гуманних почуттів та дружніх стосунків з ровесниками.

Нами були проведені наукові дослідження, в яких розглядалися аспекти впливу особистісних якостей вихователя, його взаємин з дітьми на формування у них гуманного ставлення до однолітків. Результати показали, що в тій групі, де працюють вихователі з високим рівнем моральних особистісних якостей, результати кращі, ніж в тій, де не було орієнтації дітей на позитивний зразок прояву гуманності та емоційно-позитивного спілкування дорослого з дітьми. Отже реальні взаємини дитини з дорослим, який організовує процес виховання, є важливим фактором формування гуманних почуттів у дошкільників. Адже діти наслідують дорослого, імітують його дії, жести, міміку. Таке наслідування є і усвідомленням, і засвоєнням дитиною моральних цінностей. Якості особистості вихователя сприймаються дітьми як еталон. Вчинки педагога, його поведінка, ставлення до дітей та дорослих є зразком для дошкільників. Спілкуючись з дітьми, вихователь повинен пам'ятати, що зло породжує зло, а не чуйність і співчуття. Доброзичливість і любов до дітей, висока культура спілкування, форма і тон вимог у співвідношенні з розумінням та довір'ям дають можливість формувати ціннісні якості особистості дитини.

Оптимальність педагогічного впливу залежить від стилю, який вибрав вихователь у спілкуванні з дітьми. Авторитарний стиль приводить до того, що діти проявляють у ь стосунках з ровесниками недоброчливість, розмовляють на високих регістрах, порушують

дисципліну або стають зовсім пасивними. Лише гуманне ставлення до дітей, яке передбачено особистісно орієнтованою моделлю виховання, сприяє духовному народженню дитини.

Новоселецький М. Ю .

Лютко І. Ф. Кривко М. П.

м. Рівне

ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ ПЕДАГОГІКИ НОВОГО МИСЛЕННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ФІЗИКИ

Докорінна зміна соціально - політичної обстановки в Україні та світі вимагає формування у підростаючого покоління нового мислення , здатного до соціальної діяльності та відповідальності. Більш високий рівень свідомості сприяє тому , що людина здатна впливати на неї, вміє критично мислити. Їй доступний багатоаспектний підхід при вирішенні конкретних завдань, вона поважає інших людей, що мають різні точки зору . Вважається, що у людини з новим мисленням високий рівень інтелектуальних вмінь поєднуються з інтелігентністю.

Чи можна використовувати напрацьовані елементи теорії педагогіки нового мислення (педагогіки миру) при вкладанні фізики ? Аналіз програми традиційного шкільного курсу фізики показує, що він містить потенціал у виробленні в учнів потреби використань знань, отриманих на уроках фізики, при обговоренні гострих питань сучасності, впливу науки і

технології на людей, природу і суспільство
Як навчитися розуміти позитивні і негативні
наслідки (вигода і ризик) від впровадження
нових технологій і наукових досягнень ?

Практично всі розділи фізики можна "
залучити " до педагогіки миру. Найбільш
наочним із них може бути розділ " ФІЗИКА
АТОМА І АТОМНОГО ЯДРА ". Ні одне
відкриття ХХ століття не мало такого впливу
на людство, як ядерна фізика . Важко знайти
галузь виробництва , де б не вико-
ристовувались в тій чи іншій мірі її досягнення. Але вони стали
породжувати широку хвилю протесту і не сприяння . І це зрозуміло ,
оскільки це пов'язано з великим
ризиком для здоров'я людей і всього живого.
З другого боку, часто важко знайти баланс
між позитивними і негативними наслідками
(вигода і ризик) їх використання, поскільки, як
правило, ризик віддалений від вигоди часом і
простором. Наприклад, опромінення рентгенівськими променями на
даний час корисне і
зручне в діагностичних цілях, але ризик захворіти
раком відноситься до майбутнього.

Ще приклад. Ми отримуємо порівняно
дешеву атомну електроенергію, але відсутня
технологія по переробці радіоактивних відходів
(зберігання радіоактивних відходів - не надійний
спосіб). Отже, сьогодні є електроенергія, але є
ризик того, що територія в майбутньому стане
радіоактивно забрудненою.

Хвилююче питання про можливі катастрофи
на АЕС. Необхідно довести учням до глибокого

розуміння глобальність Чорнобильської катастрофи (планета Земля уже не повернеться в попередній стан), необхідність пристосування людства до післячорнобильських наслідків, способи зменшення їх впливу. На цьому матеріалі в учнів потрібно сформулювати почуття особистої і соціальної відповідальності за свої дії, зокрема, експлуатації сучасної техніки.

Фізика дає великі можливості для формування критичного мислення, тобто навчити порівнювати і оцінювати те, як мислить учень і як мислять інші люди. Потрібно навчити учнів класифікувати думки і ідеї, оцінювати різні джерела інформації.

Критичне мислення нерозривно пов'язане з умінням оцінювати своє місце в суспільстві, манеру висловлювання і способи діяльності. Навчання критичному мисленню можливе при вивченні і аналізі фізичних явищ і їх моделей.

Робляться перші кроки по реалізації завдань, поставлених педагогікою миру, при викладенні курсу фізики. Вимальовується кілька підходів, які можуть суттєво змінити положення. Серед них варто виділити:

1. - введення нового змісту в діючий курс;

2. - створення інтегрованих курсів на основі принципово нових ідей.

Кожен з підходів неможливий без демократизації навчального процесу, гуманізації та гуманітаризації предметів.

Євгейчук Т.І.

м. Рівне

Гуманістичні аспекти педагогічних погляд українських просвітителів на сімейне виховання.

Педагогічна думка України має глибокі історичні корені. Вона спирається на вікові гуманістичні традиції виховання, народну педагогіку, багату спадщину слов'янської культури. Звертання до соціально-історичної та культурної пам'яті народу дозволяє уявити своєрідну картину поглядів на сім'ю, батьківську педагогіку, принципи людських взаємовідносин, процес соціалізації особистості тощо. Основу етико-педагогічних поглядів становлять гуманізм, народність, миролюбність та миротворення.

Ще не відокремившись в самостійну область знання, українська педагогіка вже знайшла своє відтворення в усіх сферах старослов'янської культури — у фольклорі, мистецтві, побутових традиціях, обрядах та звичаях, рідній мові, міфології. Такі гуманістичні поняття, як добро, сердечність, чуйність, любов та повага до батьків, милосердя, співпереживання пронизують численні прислів'я та приказки: "Без матері і сонце не гріє", "Діти - найбільша радість на землі", "Живемо не батьками - помремо не людьми", "У добрих батьків добрі і діти", "Живи так, щоб тобі було добре, - а іншим - ще краще", "Від добрих слів язик не відсохне", "Мати дітей годує, як земля людей".

В різноманітних пам'ятках старослов'янської писемності можна простежити елементи гуманної педагогічної думки того часу. Наприклад, в одній із

статей "Изборника Святослава 1073г" говориться про ставлення дітей до старших та своїх батьків: "Убогих посещайте, вдов защищайте, немощных милуйте и осуждаемых неправо избавляйте, мир имейте со всеми", "матерям вашим честь отдайте и все добро им почитайте и милосердствуйте".

Велику роль в розвитку освіти, духовної культури, збереженні національних родинних традицій в 16-17 ст. відігравали братства. Навкруги братств відбувалось об'єднання прогресивних письменників, поетів, вчителів, а пізніше українських просвітителів /С.та Л.Зизанії, П. Беринда, К.Ставровецький, І. Борецький, М. Смотрицький та ін./. В своїх творах, узагальнюючи досвід народу та надаючи велике значення формуванню особистості людини з раннього віку, особливу увагу вони звертали на методи з дітьми та на участь в цьому процесі батьків. Так, у творі " О воспитании чад " / виданому Львовським братством у 1609 р./ чітко визначена мета виховання; "Следует родителям смотреть не за тем, как детей в серебре и золоте, в богатстве содержать, но чтобы в благословении и мудрости, накоплении всяких добродетелей богатейшими были". Таким чином, проблема виховання моральності та душевної доброчесності стає першим і святим обов'язком сім'ї.

У подальшій проблемі взаємовідносин батьків та дітей в сім'ї розглядалась також українським просвітителем Я.П. Козельським. Всіма силами своєї душі Я.П. Козельський ненавидів насилля та гніт, мріяв про той час, коли всі народи відмовляться від війн і будуть перебувати у

взаємній любові і спілкуванні. Особливий інтерес з нашої точки зору має твір "Философические предложения", особливо розділ "Философия нравоучительная". Я.Козельський був глибоко в тому, що дітей треба перш за все виховувати, а вже потім "усилувати їх в разуме". Чого ж навчати дітей в першу чергу, які чесноти виховувати? Педагог розкриває сутність цього питання таким чином - "учить ребенка приятному, чистосердечному и безобидному со своими ближними обхождению", любові до праці; поступово і з урахуванням інтересу залучати до наук, розвивати моральну волю. "Добрим" вихованням, за думкою Я.П. Козельського, вважається гуманне виховання.

Належне місце в історії української педагогічної думки займає Г. Сковорода, один з представників етико-гуманістичного напрямку вітчизняного просвітительства. Найголовніший принцип творчості Сковороди - людське життя є пошук істини і щастя. До щасливого життя людина приходить тільки через самопізнання, через "сродний труд", через виховання і освіти. Гуманістичні ідеали виховання, яке починається саме в сім'ї, висвітлені в творі "Благодарный Еродий". Тут вперше чітко і голосно прозвучали ідеї реального здійснення миролюбності в житті суспільства - ідея "сродності" дозволить виховати покоління, здатне поєднати свої інтереси з інтересами інших людей та "научить благодарности" як однієї з важливих моральних якостей людини. Повноцінне виховання, за думкою Сковороди, витікає із природи, впливає в серце

людини насіння духовності та волі, добрих справ, "... делвет все так, еже свято и угодно естъ перед богом и человеком". Тому, відродження педагогічної спадщини минулого вкрай необхідне в сучасних умовах виховання молоді в душі миролюбності і вдячності.

Кукалець М.В.
м. Рівне

Навчальні ситуації як засіб збудження інтересу до знань в учнів 9-11 класів.

Оскільки інтерес до знань в учнів знижується при переході їх з класу в клас, актуальним залишається пошук форм і методів роботи, які співпадали б з навчальними можливостями, фізіологічними та психологічними особливостями учнів конкретного класу. До таких форм відноситься формування в учнів інтересу до знань. Ефективним засобом збудження такого інтересу є навчальна ситуація.

Під навчальною ситуацією ми розуміємо клітину процесу навчання, що здійснюється на уроці. Навчальна ситуація - спосіб включення учнів в пізнавальну діяльність. Сукупність навчальних ситуацій для побудови навчального процесу з одного розділу-засіб для формування в учнів системи знань. Заглиблення в пізнавальну діяльність через систему спланованих навчальних ситуацій створює великі дидактичні можливості для

забезпечення навчання, виховання і розвитку учнів. Як ілюстрацію цієї думки розглянемо організацію навчального процесу при вивченні теми: "Робота серця" в 9-му класі.

Повідомивши тему і мету уроку, вчитель створює навчальну ситуацію постановкою певної пізнавальної задачі, яка вже сама по собі несе значний об'єм фактичної інформації, але все-таки потребує розв'язання.

1 ЕТАП. Вчитель пропонує учням послухати, як працює їх серце і задуматись над причиною такої роботи.

Учні констатують, що серце працює ритмічно, досить чітко, без зупинок, незалежно від волі людини.

Вчитель запитує, які особливості будови серця дають йому можливість скорочуватися і підтримувати високу працездатність. Пояснити це повністю це учні не можуть, виникає ситуація необхідності знань: чому серце скорочується ритмічно? Для розв'язання даної задачі вчитель пропонує учням розглянути препарат серцевої м'язової тканини, порівняти різні види м'язових тканин, використавши малюнок підручник. Учні приходять до висновку, що серце - це м'яз, який складається з особливої тканини, волокна якої в певних ділянках переплітаються, завдяки чому серцевий м'яз може скорочуватися ритмічно.

Д.М.Бурхинов
Бурятия

Выявление воспитанности учащихся.

1. Выявление и оценка нравственной воспитанности учащихся-одна из далеко нерешенных проблем. Анализ литературы показывает, что раскрытие содержания воспитанности и ее характерных блоков и компонентов не получило должного освещения.

2. Наша система выявления нравственностей воспитанности учащихся имеет 5 блоков (отношение человека к человеку, учебе, труду, прекрасному, здоровью), каждый из которых имеет перечень доминирующих компонентов, характеризующих совокупность общечеловеческих ценностей общественно значимых отношений отражающих единство сознания, чувства, поведения. Все это является генеральной целью гармонического развития личности(ГРЛ) общей и национальной культуры. Сердцевину ГРЛ составляют нравственные качества, которые определяют воспитанность школьника. В качестве учета воспитанности использованы уровневые проявления школьниками отношений по тридцатибалльной системе (неуд.-1-5, недост. -6-10, удовл.- 11-15, хор.-16-20, прим.-21-25, образц.-26-30), методы независимых характеристик, наблюдения, самооценку.

Изучение результативности воспитания и опыта народного воспитания, ориентированного на общечеловеческие ценности, показатели совершенного человека и беглое изучение основ буддийской философии показывают, что, если человек в своих мыслях, словах, поступках не совершает "10 черных дел

"(арбан хара нугел),то етот человек как бы совершает "10 ыбелых добродетелей "(арбан сагаан буян) (2. С. 5).

4. Общешкольная ведомость состояния воспитания составляется на основе показателей воспитанности каждого класса. Для примера возьмем 6-й класс, в котором учатся 12 детей:

Ф.И.

уч-ся 1-5; 6-10 ; 11-15 ; 16-20; 21-25; 26-30; Итого
1-12 4,3; 6,9; 12-14; 19-17; 21-21; 26,28; 180

Отсюда видно, что средний балл на одного ребенка равен 15 баллам (180;12). Для сглаживания колебаний баллов находим коэффициент статистического усреднения примерно равный 3,3% согласно нашей методике.

Итак, воспитанность этого класса составляет 49.5%/

5. Итоговые данные, полученные в школах Республик Бурятия, Тувы, Саха(Якутия) , 4 итинской области используются для принятия управленческого решения по совершенствованию технологии воспитания. Для наглядности покажем уровень воспитанности по классам в процентах:

Отсюда видно, что:

- если кривая графика "ползет вверх", то это означает тенденцию повышения состояния воспитания учащихся, а если "ползет вниз", то такая кривая констатирует ослабление воспитательной работы в школе;

- сравнительное сопоставление контрольных срезов уровней состояния воспитания между учебными полугодиями и годами дает возможность руководителям и учителям школ принять соответствующее управленческое решение;

- анализаторы показатели графика воспитанности, руководители школ убеждаются в необходимости системного видения управления воспитательно-

учебной работой и изучения системного подхода к процессу воспитания.

1. Управление процессом воспитания/Опорный конспект для слушателей ФППК/. Сост. Бурхинов Д.М. Улан-Удэ, 1990.11 с.
2. Бурхинов Д.М., Молонов Б.Ш. Вопросы этнопедагогикив школе. Улан-Удэ: "Бэлиг", 1994. 46 с.

М.М.Анцибср
м. Тула

Опытно-экспериментальная работа как одно из средств развития педагогики и школы

Личность учителя, его культура и профессионализм, особенно знание методик, неразрывны, и сегодня главное звено в этой цепи-методики, представляющие сплав психолого-педагогических и методических знаний, свободное владение ими и варьирование с учетом темы, целей и задач урока, что позволяет учителю постепенно переходить в исследовательскую позицию по отношению к своему опыту. Важно, чтобы учитель видел общее, традиционное и свое индивидуальное, новое, которое может служить стимулом к педагогическому исследованию.

Профессия учителя — творческая, требующая от него знания не только физиолого-психологических закономерностей, но и приемов, методов, средств физического и духовного развития ребенка, а следовательно, знания методов исследовательской

деятельности. Каждый класс, где работает творческий педагог, - это своего рода исследовательская лаборатория, позволяющая введение в педагогическую деятельность методов исследования или их элементов.

В своей деятельности педагог-исследователь опирается на достижения науки, используя ее рекомендации в конкретных, неповторимых педагогических ситуациях; ищет новые сочетания

известных педагогических средств, видоизменяет их в работе с живыми, конкретными, а не абстрактными учениками. Знание методологии педагогических процессов способствует более эффективному введению в педагогическую деятельность элементов исследования.

Элементы исследования могут быть введены во все виды учебных заданий и на первых порах иметь характер инноваций. Но нужно иметь в виду, что любая педагогическая инновация не сразу находит признание всеми членами коллектива. Поистине опытно-экспериментальной работой обычно занимаются педагоги, обладающие не только творческим потенциалом, высоким уровнем интеллекта, разносторонностью своего развития, но и смелостью мысли, решительностью, мужеством и другими качествами, позволяющими пойти в своем творческом поиске "против течения" привычных методик и стиля работы. Иногда это приводит к "травле" носителя инноваций, к распаду коллектива на этой основе на группировки "за", "против", "нейтральных" и т.д.

Чтобы не допустить подобной ситуации, исследователю очень важно работать не изолированно, а стремиться к заинтересованному действию всех членов школьного коллектива.

Учитель-исследователь - это, прежде всего, носитель передового опыта. В свою очередь, понятие "передовой опыт" очень относительное. Во-первых - то,

что вчера считалось передовым - сегодня может стать нормой. Во-вторых - то, что является передовым для одних регионов, может быть пройденным этапом для других. В-третьих - в сельской школе он передовой, а в районе, городе этого же региона он перестает быть таковым и т.д. Вот почему носителю передового опыта постоянно нужно быть в курсе дела всех педагогических инноваций. Самообразование такого учителя превращается из обязанности в его потребность.

С чего начинается путь учителя в экспериментальную работу? Возможно, с успеха, условия его обеспечения. А иногда и с осмысления задач, над которыми также задумывается учитель : что не получается или получается плохо? Почему? Может быть, пытаюсь ответить на эти вопросы, учитель придет к одному из следующих выводов: не удалось увлечь школьников своим предметом; учащиеся перегружены и не располагают временем для глубокого овладения материалом; знания остаются фрагментарными и не встраиваются в систему и т.д. Но ведь все эти недостатки - следствие, а не причина. Где "узкие" места педагогической технологии?

В процессе анализа и осмысления у учителя возникают предположения - гипотезы: может быть, надо активнее возбуждать у учащихся любопытство, активизировать их стремление самим ставить вопросы, создавать проблемные ситуации, особенно на уроках гуманитарного цикла? Может быть, целесообразнее давать менее объемные, но более содержательные задания? Может быть, укрупнить изучаемые темы и в целостном виде, чтобы учащиеся увидели, где постулаты, где основные факты, где доказательства, где выводы, где

слідствия, і сразу поняли зв'яз между ними. Но все это лишь предположения, их нужно проверить, а для этого необходимо провести исследование.

Педагогика не является ни чисто дедуктивной, ни узкоэкспериментальной наукой. Она использует разнообразие методы, приемы и средства исследования, в том числе и логические операции, и научный эксперимент, и показания практики конкретного учительского опыта. Синтезируя их результаты, она придает своим выводам всеобщий и в тоже время дифференцированный характер, учитывающий живую диалектику обучения, воспитания и развития подрастающих поколений.

Кукалець М.В.

м. Рівне

Навчальні ситуації як засіб збудження інтересу до знань в учнів 9-11 класів.

Оскільки інтерес до знань в учнів знижується при переході їх з класу в клас, актуальним залишається пошук форм і методів роботи, які співпадали б з навчальними можливостями, фізіологічними та психологічними особливостями учнів конкретного класу. До таких форм відноситься формування в учнів інтересу до знань. Ефективним засобом збудження такого інтересу є навчальна ситуація.

Під навчальною ситуацією ми розуміємо клітину процесу навчання, що здійснюється на уроці. Навчальна ситуація- спосіб включення учнів в пізнавальну діяльність. Сукупність навчальних ситуацій для побудови навчального процесу з одного розділу-засіб для формування в учнів системи знань.

Заглиблення в пізнавальну діяльність через систему спланованих навчальних ситуацій створює великі дидактичні можливості для забезпечення

навчання, виховання і розвитку учнів. Як ілюстрацію цієї думки розглянемо організацію павчядного процесу при вивченні теми: "Робота серця" в 9-му класі.

Повідомивши тему і мету уроку, вчитель створює навчальну ситуацію постановкою певної пізнавальної задачі, яка вже сама по собі несе значний об'єм фактичної інформації, але все-таки потребує розв'язання.

1 ЕТАП. Вчитель пропонує учням послухати, як працює їх серце і задуматись над причиною такої роботи.

Учні констатують, що серце працює ритмічно, досить чітко, без зупинок, незалежно від волі людини. Вчитель запитує, які особливості будови серця дають йому можливість скорочуватися і підтримувати високу працездатність. Пояснити це повністю це учні не можуть, виникає ситуація необхідності знань: чому серце скорочується ритмічно? Для розв'язання даної задачі вчитель пропонує учням розглянути препарат серцевої м'язової тканини, порівняти різні види м'язових тканин, використавши малюнок підручника.

Учні приходять до висновку, що серце - це м'яз, який складається з особливої тканини, волокна якої в певних ділянках переплітаються, завдяки чому серцевий м'яз може скорочуватися ритмічно.

2 ЕТАП. Узагальнення самостійно набутих відомостей.

Вчитель використовує здобуті учнями знання для з'ясування, яку інформацію запропонувати учням, щоб перейти на новий рівень пізнання.

Вчитель: серце людини здатне ритмічно скорочуватись незалежно від волі людини. Як це пояснити?

Учні пояснюють. Учитель з учнями складають запис такого змісту: в серці є м'язові волокна двох типів. Основна маса серцевого м'яза представлена типовими для серця волокнами, котрі забезпечують

скорочення відділів серця, їх основна функція скорочуваність. Це типові робочі м'язи серця. Крім того, в серцевому м'язі є атипові волокна, діяльністю атипових волокон пов'язане виникнення збуджень в серці і переведення їх від шлуночків до передсердь - це анатомія серця. Автоматія забезпечує відносно незалежну від нервової системи роботу серця.

3 ЕТАП логічного пошуку розв'язання ситуації.

Беручи одержану інформацію за основу, вчитель переходить до наступного етапу пізнання.

ВЧИТЕЛЬ: серце - це м'яз, кожен м'яз, щоб відновити працездатність, повинен відпочити. Чи відпочиває серце?

Таким чином виникла нова ситуація необхідності знань, а звідси і нова задача. Внаслідок створення навчальних ситуацій вчитель може виходити на суспільно-значимі мотиви - принести користь рідній Україні можна тільки через засвоєння необхідного мінімуму знань, які визначає шкільна програма і окрема тема як ланка в ланцюгу цих знань.

Навчальна ситуація з дидактичної точки зору може використовуватись на різних за типом уроках при будь-яких структурних їх елементах і тоді, коли вона може бути виправдана перед вивченням нового матеріалу, на певному етапі засвоєння нових знань і як підготовка до виконання домашніх завдань. Таке конструювання пізнавальної діяльності вимагає особливої підготовки вчителя до уроку, глибокого знання предмету, вміння психологічно підтримати навчальну працю учнів, щоб уникнути шаблонних і одноманітних уроків. Основна мета пошуку конструювання уроків з біології через навчальні ситуації - піднести урок на більш високий рівень, активізувати процес викладання деяких тем, дещо відійти від усталених традиційних методів викладання.

Колесник Ж. М.
м. Рівне.

ВИХОВАННЯ ЮНИХ СПОРТСМЕНІВ.

У вихованні юних спортсменів, яке закономірно здійснюється в процесі навчання, велике значення має особистий приклад тренера, вчителя, його організаційна роль у самому процесі. Спираючись на об'єктивні закономірності розвиваючого та виховного характеру навчання, учитель використовує різнобічні можливості педагогічного процесу для планомірного та систематичного формування особистості. На сучасному етапі в структуру особистості людини нашого суспільства входить широке коло моральних якостей, які визначають відношення до суспільства, до праці, до людей і до самого себе. Однак, поки ці якості досягнуть високого рівня, вони повинні пройти довгий і складний шлях розвитку. Особистість проходить цілий ряд ступиней свого соціального розвитку. Кожний ступінь повинен мати свою систему педагогічних впливів та вимог, відповідаючи віку спортсмена. Педагогічна та спортивна практика доводить те, що в молодшому шкільному віці (етап початкової спортивної підготовки) доцільно виховувати такі здібності та якості особистості: 1. Любов до Батьківщини. 2. Товариськість та повага до старших. 3. Доброта, чесність та працелюбність. 4. Дисциплінованість. 5. Любов до прекрасного. 6. Прагнення бути сильним, спритним, загартованим. У підлітковому віці (етап поглибленої спортивної спеціалізації) підвищуються соціальні вимоги до особистості, ускладнюються зміст.

В цьому віці формуються: 1. Любов до Батьківщини. 2. Свідомість і поведінка в колективі. 3. Гуманність і чесність. 4. Добросовісне відношення до праці, спортивного тренування. 5. Активність, сміливість, сила волі. 6. Самокритичність. 7. Естетичний розвиток. 8. Намагання бути сильним, спритним та загартованим. Перш ніж ставити задачі морального виховання в процесі спортивної підготовки, визначається рівень вихованості, тобто готовність спортсменів до формування пізнавальних, емоційних відповідей да дії зовні. Виходячи з цієї оцінки, тренер підбирає форми, засоби та методи педагогічної дії, які використовуються у відповідності із закономірностями виховного процесу-єдність навчання та виховання, виховання через активну діяльність, єдність виховання і самовиховання. Процес виховання підростаючого покоління може здійснюватися з використанням різнобічних засобів, основними з яких є моральна освіта, організація морального досвіду та моральна стимуляція. Заохочення та покарання являються тими стимулюючими факторами, які дозволяють закріпити добру звичку та відвернути, переформувати погану. Заохочення -це позитивна оцінка дії та вчинків учнів, визнання їх успіхів та досягнень, які приносять їм моральне задоволення, що веде до закріплення правильних форм поведінки.

Заохочення учня до його дій, вчинків, виконання вправ може здійснюватися у різних видах похвали, подяки, як від імені вчителя, так і всього колективу. Але тут слід пам'ятати, що індивідуальні особливості дітей та підлітків різні. Один учень скромний, сором'язливий, другий честолюбний, третій судить про себе строго і справедливо. Всі ці якості потрібно враховувати при заохоченні, які вносяться в колективі.

Використовуючи метод заохочення в перевихованні, застосовуємо такі педагогічні прийоми: -ще учень не заслужив заохочення, але вже почав проявляти наполегливість та дисциплінованість; довіра до учня. Це доручення-провести розминку, організувати команду, прийняти, або принести спортивний інвентар; -моральна підтримка.

Також окрім методу заохочення, вживається і протилежний метод покарання, який виражає негативну оцінку вчинків та дій учнів, допомагає викорінюванню шкідливих навиків та звичок поведінки. Як провело, потреба в покаранні може виникнути на перших стадіях формування колективу.

Виховання учнів у процесі тренування та змагань-складний педагогічний процес, в якому виникають непередбачені ситуації, які потребують швидкого, оперативного рішення.

В.С. Ромашок
м. Рівне

Повернення до джерел народної духовності в педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського.

Педагогічна спадщина видатного українського педагога, вченого і практика, Василя Олександровича Сухомлинського значна і багатогранна за своєю тематичною спрямованістю, і водночас складна і духовно наснажена, як і саме його подвижницьке життя. Безперечно, його науково-педагогічна творчість вимагає до себе глибокого усебічного і, передусім неквапливого аналізу, особливо тепер коли в суспільній свідомості нашого народу відбувається болісний процес відродження справжніх національних та загальнолюдських вартостей. Тому правильне

розуміння і належне поцінування творчого доробку В.О. Сухомлинського можливе лише з врахуванням того соціально-політичного контексту, у якому випала доля жити і творити видатному педагогу.

В.О. Сухомлинський як учений і педагог формувався у часи визначальною рисою яких був шалений ідеологічний диктат, що пронизував усі сфери суспільного життя, особливої шкоди завдаючи шкільництву. Омертвляючи ідеологічна радіація офіційних догм витворювала, за словами

В.О. Сухомлинського, найстрашніший педагогічний гріх," полишаючи дитину на руїнах власної віри. Велемовним розумінням те фальшивому пафосові політично заангажованих педагогів-науковців

протиставляє В.О. Сухомлинський біль своєї душі за долю підростаючого покоління, значна частина якого виявляється ураженою пороками, властивими даній соціальній системі -соціальним утриманством споживацтвом, байдужістю. У своїх педагогічних роздумах про становлення громадянина

В.О. Сухомлинський застерігає учительство від "сумнівних ігор в громадянськість", від "фальшивих спектаклів кустарів від педагогіки", від "грому холостих пострілів", які породжують увесь цей педагогічний негатив". Як приклад, В.О. Сухомлинський наводить такий випадок;

"Треба скажімо, виполоти бур'ян або попрацювати день під палючим сонцем, а вихователь одразу нагадує, в яких умовах працював Павка Корчагін, заготовляючи дрова, які труднощі і злигодні пережили будівники Братська.

Ні, так не можна, -справедливо обурюється В.О. Сухомлинський, -інакше святе (вільна творча праця) обернеться холодними штампами (плакатними кліше), і на серце, і на юну душу вже не діятиме ніщо".

В. О. Сухомлинський слушно вбачає справжню основу формування громадянських почуттів не в ідеологічному нажучуванні дітей при допомозі педагогічних штампів, а передусім, у поверненні педагогіки до життєдайних джерел народної духовності. " Коли я вдумуюсь в слова патріотизм, Батьківщина, громадянин, - пише В. О. Сухомлинський, - ці слова завжди пов'язуються в моєму уявленні з трьома іншими поняттями - народ, хліб, труд. Це три могутні корені громадянськості". В. О. Сухомлинського непокоїть, що у коловерті виховних заходів загубили людину; Патріотизм починається з любові до людини, здатності тонко відчувати поруч із собою іншого, з його радощами і тривогами. І нехай це починається з матері. Бо скільки проводиться різноманітних суботників і недільників, тижневиків і місячників, рейдів і підходів... Але знайдіть хоч одну організацію, де б секретар запитав комсомольців, що ви зробили, товариші, для своєї матері..." тож віддаючи данину ілюзіям свого часу, В. О. Сухомлинський мудро прозирає крізь їх ідеологічний намул до вічного, до глибинного у вихованні підростаючого покоління - чистих джерел народної духовності: " Я вважав би ідейне виховання позбавленим одного з найголовніших, стовпових коренів, якби не виховання людяності".

Своїм подвижницьким творенням і самим життям В. О. Сухомлинський, мов Данко, вирвав із своїх грудей своє велике серце і запалив жертвним вогнем любові до дітей, освітлюючи ним шлях до непересічних вартостей - шлях, за словами самого В. О. Сухомлинського, важкого здобування щастя".

Сгашук. О. А.

м. Рівне

ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ У ДУСІ МИРУ В ПРОЦЕСІ УДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ ЛЮДИНИ

Всеохоплююча діяльність людини ніколи не обмежувалась зосередженням активності лише на зовнішньому середовищі, на навколишній дійсності. У всі часи до об'єктів власної активності людина відносила інших людей, а також і саму себе. Але, як писав А. Сент-Екзюпері, "рухаючись від первинного каменю Всесвіту до ще більш простішого, аналітичне знання підійшло в кінцевому результаті до несподіванної безодокдо людини". (А. Сент-Екзюпері) (Гримак Л. П. Резерви людської психіки. М., 1989 с. 313.-Рос. мовою).

На храмі Анолона в дельфах стародавніми греками був викарбуваний заклик, звернутий до всіх відвідувачів: "Пізнай самого себе". Філософ Сократ, який жив в ст. до н. е., зробив цей вислів керівним принципом філософських тлумачень. Протягом віків людина прагне проникнути в суть свого буття. "Кожна окрема людина є цілим світом"- писав Г. Гейне. А великий Леопарде да Вінчі називав людину моделлю світу. Сьогодні людство повертається від широкомасштабних досліджень у різних галузях науки до найдосконалішої істоти на Землі - людини. Відсутність таких знань приводить до дисгармонії і дискомфорту у всіх відношеннях, до знецінення моралі, як, власне, і до знецінення самої сутності людського ЖИТІЯ.

Перед школою стоїть завдання художньо-естетичного вивчення не лише зовнішніх ознак і характеристик людини, але через них - до виховання гуманізуючих якостей школярів. Першою умовою цього

є створення цілісної художньо-естетичної характеристики людини. Підлітковий вік вважається найбільш сприятливим для свідомого сприйняття знань про людину. Уроки образотворчого мистецтва, художньої праці та основ дизайну відкривають великі можливості для художньо-естетичного вивчення людини підлітками. Знання про людину, яке дає мистецтво (саме в підлітковому періоді діти свідомо пізнають дію мистецтва), глибоко специфічні. Науки, які займаються вивченням людини - біологія, анатомія, суспільні науки, - мають своїм предметом лише якийсь один аспект людських проявів, і в той же час людина як цілісність знаходить своє адекватне в повне відображення лише в мистецтві. Мистецтво, показуючи індивідуальність, неповторність кожної окремої людини і водночас, її єдність з усім людством, розкриває гуманістичну природу соціальності людини. При вихованні підлітків необхідно націлювати їх на розуміння особливого підходу в художньо-естетичному вивченні людини, коли зображувана людина є рухливою пластичною системою, вивчення і осмислення якої дозволяє підійти до виявлення внутрішнього стану людини, її духовного світу. художньо-естетичне вивчення людини є надзвичайно важливою ланкою всезагального і всебічного вивчення людини. Під художньо-естетичним вивченням людини розуміємо ціле направлений процес пізнання людини, який включає в себе деякі положення. По-перше, вміння зображати людину у різних художніх техніках; вміння зображати людину в спокої і в русі, за заняттям різноманітними видами життєдіяльності-в праці, відпочинку, в спорті і т.д.; вміння передавати художніми засобами індивідуальні особливості і риси характеру; вміння зображати портрет, напівфігуру, фігуру людини; вміння використовувати навички по зображенню

людини в творчих роботах. По-друге, вивчення людини безпосередньо в естетичному плані – визначення її неповторності, унікальності, краси і гармонії. З естетичної точки зору людина являє собою "визначену органічну і нерозривну єдність духовно-естетичної, тілесно-естетичної і зовнішньої художньо-виразної сутності, яка одержує найбільш повне втілення в результаті всестороннього розвитку особистості"/Ліхачов Б.Т. Теорія естетичного

виховання школярів. М., 1985. С. 32. – Рос. мовою/.

Вивчення людини в естетичному значенні включає в себе і вміння вірно сприймати, правильно оцінювати ознаки зовнішності людини - красу, пропорції, досконалість і т. д. у органічному поєднанні з внутрішнім світом людини. Вивчення органічної єдності духовного, тілесного і їх зовнішнього вираження призводить до правильного розуміння природи людини, яка стоїть на найвищій ступені розвитку живих організмів на Землі, до розвитку ідеалів миру в самій людині.

Людина є складним поєднанням біологічного і соціального, фізичного і духовного, і саме на таку єдність орієнтуються естетичні науки, розглядаючи її як естетичне явище. Саме таку єдність вбачали у людини художники різних часів, створюючи свої геніальні твори, у яких людина зображена у всій своїй красі і величі, і які несуть в собі лише позитивні естетичні почуття і насолоду.

Ковальчук В.П., Петрук О.М.

м. Рівне

ДИТЯЧІ ІГРИ ТА ПІСНІ, ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИХ ЗАСОБІВ ЕТНОПЕДАГОГІКИ В ФОРМУВАННІ У

ШКОЛЯРІВ ДУХОВНОСТІ, НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ І МОРАЛІ, НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДО-МОСТІ ТА ПАТРІОТИЗМУ.

З найпершими звуками материнської пісні, з ніжністю її співу входить людина у світ. З колоскових, забавлянок, утішок, розпочинається формування світогляду, емоційного складу, естетичного смаку дитини. Велике значення для розвитку внутрішнього світу дитини, успадкування народних традицій, моралі та естетики, національної самосвідомості та патріотизму мають календарно-обрядові пісні (веснянки, великодні, кустові, петрівчані, купальські, жнивні, колядки та щедрівки), твори родинно-побутового характеру, позакалендарний фольклор, оповідальна поезія (казки, перекази, легенди, прислів'я, приказки, загадки). Але поруч із названими жанрами народної творчості великий вплив на формування світогляду школяра, розвиток дитини й збагачення її уявлення яскравими музично-поетичними образами мають дитячі ігри та пісні. Викристалізувавшись протягом багатьох сторіч у процесі колективної творчої практики різних поколінь (в тому числі і наймолодших), вони становлять неперевершений зразок дитячої поезії.

Пісні та ігри для дитини - це частина її світоуявлення, в якому все є живим і наповненим різноманітними образами. Ці образи для дитини є абсолютно необхідними в її світопізнанні. З віком (у старших дітей) виконання дитячих пісень та ігор набирає здебільшого відтінку гри. Слід сказати про те що більшість із цих творів є позаобрядовими. Хоча трапляються серед них і щедрівки та колядки, веснянки та весняні ігри та забави, пов'язані із зустрічю весни та проганням зими. Викликано це тим, що складні процеси, що впродовж віків відбувались у фольклорі,

привели не лише до розвитку й відтворенню чисто дитячих жанрів, а й до запозичення дитьми фрагментів, елементів чи-то мотивів дорослої обрядовості. Зумовлено це тим, що часто-густо твори ці відзначались простою мелодією, яка відповідала виконавським можливостям дитячого голосу. Іншим чинником, що спричинив до цього, був психологічний фактор-бажання у всьому наслідувати дорослих. Саме цим можна пояснити проникнення до дитячих ігор та пісень творів, зміст яких виходить за рамки дитячих інтересів. Але тут слід зазначити, що коли такий перехід із дорослого репертуару відбувається, то це вказує на сумісність даного твору з дитячою етикою і психологією та виконавськими можливостями і традицією. Адже життя дітей відзначається повною і своєрідною "автономією". Показовим є і те, що такі зразки пісенної та усної народної творчості, дитячі ігри та пісні не залишилися просто скопійованими й незмінними, а творче перероблялися стосовно й уявлення дитини. Часом траплялися твори, що, на перший погляд дорослої людини, були беззмістовними й сумбурними. Але діти сприймають їх зовсім по-іншому. Їх уяву приваблює часта зміна образів та настроїв. Це можна пояснити своєрідністю дитячих асоціацій, властивістю дитячої психіки переноситись із одного образу на інший, епізодичністю дитячого сприйняття навколишнього світу. Характерною рисою дитячих ігор та пісень є їх пізнавальний характер.

Народні ігри та пісні є неоціненою скарбницею у вихованні в школяра розвиненого внутрішнього світу, поваги до історії, традицій, обрядів та звичаїв свого народу. Слід окремо сказати і про велике виховне значення дитячої гри, її вплив на формування моральних та фізичних властивостей молоді людини. Адже ігри бувають надзвичайно різні за змістом і

характером: пізнавальні, рухливі, сюжетні, музичні, наслідувальні. Вміле використання ігор у навчально-виховному процесі в школі, дошкільних та позашкільних закладах, у репертуарі творчих фольклорних колективів та при переведенні різноманітних заходів допомагає вчителю, керівнику згуртувати колектив, залучити до активної діяльності всіх дітей. При допомозі гри в колективі виховується свідоме ставлення до дисципліни і порядку, справедливості, самоконтролю, об'єктивної оцінки можливостей і поведінки інших учасників гри. Слід сказати про те, що більшість із цих творів є позаобрядовими. Хоча трапляються серед них і щедрівки та колядки, веснянки та весняні ігри та забави, пов'язані із зустрічню весни та проганянням зими. Викликано це тим, що складні процеси, що впродовж віків відбувались у фольклорі, призвели не лише до розвитку й відтворенню чисто дитячих жанрів, а й до запозичення дітьми фрагментів, елементів чи-то мотивів дорослої обрядовості.

Зумовлено це тим, що часто-густо твори ці відзначались простотою мелодії, яка відповідала виконавським можливостям дитячого голосу. Іншим чинником, що спричинив до цього, був психологічний фактор-бажання у всьому наслідувати дорослих. Саме цим можна пояснити проникнення до дитячих ігор та пісень творів, зміст яких виходить за рамки дитячих інтересів. Але тут слід зазначити, що коли такий перехід із дорослого репертуару відбувається, то це вказує на сумісність даного твору з дитячою етикою і психологією та виконавськими можливостями і традицією. Адже життя дітей відзначається повнотою і своєрідною "автономією". Показовим є і те, що такі зразки пісенної та усної народної творчості, дитячі ігри та пісні не залишилися просто скопійованими й незмінними, а творче

перероблялися стосовно й уявлення дитини. Часом траплялися твори, що, на перший погляд дорослої людини, були беззмістовними й сумбурними. Але діти сприймають їх зовсім по-іншому. Їх уяву приваблює часта зміна образів та настроїв. Це можна пояснити своєрідністю дитячих асоціацій, властивістю дитячої психіки переноситись із одного образу на інший, епізодичністю дитячого сприйняття навколишнього світу. Характерною рисою дитячих ігор та пісень є їх пізнавальний характер.

Народні ігри та пісні є неоціненою скарбницею у вихованні в школяра розвиненого внутрішнього світу, поваги до історії, традицій, обрядів та звичаїв свого народу. Слід окремо сказати і про велике виховне значення дитячої гри, її вплив на формування моральних, психологічних та фізичних властивостей молоді людини. Адже ігри бувають надзвичайно різні за змістом і характером: пізнавальні, рухливі, сюжетні, музичні, наслідувальні. Вміле використання ігор у навчально-виховному процесі в школі, дошкільних та позашкільних закладах, у репертуарі творчих фольклорних колективів та при проведенні різноманітних заходів допомагає вчителю, керівнику згуртувати колектив, залучити до активної діяльності всіх дітей. При допомозі гри в колективі виховується свідоме ставлення до дисципліни і порядку, справедливості, самоконтролю, об'єктивної оцінки можливостей і поведінки інших учасників гри. Слід вказати і на те, що більшість ігор є рухливими, а це в сучасний період є надзвичайно важливим аргументом для впровадження народних ігор у навчальний процес.

Народні ігри слід розглядати і як естетичну й мистецьку форму, що формує в дитини смак, поетичне мислення й світопізнання. вивчення традицій свого народу, своєї місцевості, регіону. Не менше значення

для виховання здорового фізичного покоління для нашої держави має і така сторона дитячих ігор та забав, як рухливість. завдячуючи чому слід розглядати ці ігри як форму фізичного загартування й фізичного виховання.

Народні дитячі пісні та ігри- неоцінений скарб, що впродовж віків передавався із покоління в покоління й може сьогодні з успіхом використовуватись у навчально-виховному процесі.

М. Кривко, І. Малафік
м. Рівне

НОВІ ПІДХОДИ ДО ЗМІСТУ І ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕРЕПІДГОТОВКИ КЕРІВНИКІВ ШКІЛ

1. Необхідність у підвищенні рівня професійної освіти і майстерності, а також адміністративно-педагогічної компетентності кожним керівником загальноосвітньої ніколи (директором і його заступником) обумовлена самою природою школи і учительської професії. Учителем може бути тільки той, хто сам постійно вчиться. Перепідготовка керівників шкіл систематично здійснюється в ряді навчальних закладів і освітянських установ, і має вже свої традиції. Слухачам курсів пропонується програма, яка складена і постійно удосконалюється з деяким врахуванням побажань слухачів на емпіричному рівні.

2. Ми виходимо з того, що перепідготовка - це особливий пізнавальний (навчальний) процес, в ході якого проявляє свою дію дидактична система, елементи якої є: цілі навчання (перепідготовки), зміст навчання, методи, засоби і організаційні форми навчання. Ці елементи пов'язані між собою - і двосторонніми зв'язками, утворюючи жорстку структуру. В свою

чергу, ця система є елементом більш повної дидактичної системи, в яку входять ще слухач і орган, який планує і реалізує перепідготовку. Ця система замкнута, отже з цього витікає, що до формування цілей, змісту, вибору методів, засобів і організаційних форм має бути причетний і один із її елементів - слухач.

3. Слухач має певний досвід учительської і адміністративно-педагогічної праці, власну систему знань, займає певне становище в суспільстві, має свій світогляд, нахили, інтереси, здібності. Крім цього, для нього характерна тільки одному йому притаманна організація пам'яті, мислення, уяви і т.д. Все це, при існуючих підходах до визначення цілей і змісту перепідготовки, не враховується навіть в найменшій мірі. Нинішня система перепідготовки має ту особливість, що вона намагається підігнати кожного під загальний зразок, який уявляється як ідеал керівника. Для цього, власне, і існують масові форми підготовки і перепідготовки.

4. Перепідготовка керівників шкіл, яка будується на основі повної дидактичної системи, вимагає свого, їй адекватного, механізму реалізації. Цей механізм має таку структуру. Використовуючи метод теоретичного аналізу, складається теоретична модель керівника школи може бути використана вже розроблена модель. Шляхом тестування групи досвідчених директорів шкіл і їх заступників, аналізу результатів цілого тестування теоретична модель переводиться в монограмну модель переводиться в монограмну модель в багатомірних координатах. Вибір масштабні одиниці по кожній координаті здійснюється на основі рейтингу і експертної оцінки. Кожен слухач піддається тестуванню, зовнішній оцінці його професійних і адміністративно-педагогічних якостей, самоаналізу і на основі цих

даних складається номограмна реальна модель керівника школи. Далі реальна номограмна модель накладається на теоретичну і визначаються найбільші координати відхилення. Вони і є тією базою, на основ якої необхідно будувати індивідуальну дидактичну систему перепідготовки і знаходити механізм її реалізації.

5. В межах 2-4 тижнів, на протязі яких слухач перебуває на курсах перепідготовки, цей механізм реалізувати важко, практично неможливо. В цьому зв'язку має сенс запровадити роботу із слухачами і розподілити на три періоди: докурсний, курсовий, післякурсний, які в сумі можуть тривати 2-10 місяців.

6. Із осей координат, які складають базис побудови монограмної моделі слухача, значний інтерес представляє вісь педагогічного мислення. Як показує аналіз діяльності директорів шкіл і їх заступників, прийняття адміністративно-педагогічних рішень в ході розв'язання різноманітних практичних ситуацій, які щоденно виникають в житті сучасної школи, здійснюється на рівні, близькому до побутового, або на інтуїтивному рівні. Звичайно, кожен директор школи чи його заступник, закінчуючи педагогічний вуз, вивчав психологію, педагогіку, методику викладання, має певні знання з цих галузей, набув певного практичного досвіду. Однак, ці знання або перейшли в ранг забутих, або лежать невикористаним багажем, оскільки немає практики із застосуванням для розв'язання практичних ситуацій на основі узагальнених схем педагогічної специфіки.

Наше вивчення показало, що учитель, який добре володіє розвинутим педагогічним мисленням, оцінюючи педагогічну ситуацію, спочатку переводить її на мову педагогічних категорій, понять, зв'язків між ними, потім оперує ними на основі педагогічних

закономірностей, отримує висновок, переводить його знову на практичну ситуацію і одержує конкретну відповідь.

Конаныхин Ю.П.
г. Москва

ПОБУДИТЕЛЬНЫЕ УСТАНОВКИ ВОСПИТАТЕЛЕЙ В ОБЛАСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КОМПЬЮТЕРНЫХ ИГР ДЛЯ РАЗВИТИЯ ПОТРЕБНОСТИ «МОТИВАЦИОННОЙ СФЕРЫ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

В области развития потребностно-мотивационной сферы младших школьников при их контактах с компьютерами педагогические установки целевого назначения привлекают учащихся создающимися благоприятными возможностями для образования и закрепления:

- комплекса новых потребностей, связанных с освоением доступной компьютерной технике с овладением технологией и методикой проведения различных игр и решением множества игровых задач, с расширением кругозора, с осмыслением взаимосвязей между многообразными явлениями в объективной реальности и игровых ситуациях;

ряда позитивных мотивов включения в интенсивную игровую и аналогичную внеигровую деятельность: общеличного совершенствования, реализации потребностей в самоутверждении, эмоционально-психического подкрепления комфортного состояния, обеспечения повышенной готовности к полноценному участию в социально-политической, трудовой, экологической деятельности, в физкультурных

занятиях и делах своего детского коллектива и окружающей общестственности, и т.п.

Расшифровка этих ориентаций и рациональная методическая инструментовка воплощения их в жизнь школы в опыте творчески работающих учителей-воспитателей превращаются в мощную движущую силу процесса формирования личностной культуры детей в русле общечеловеческих духовно-нравственных ценностей, что полностью отвечает актуальным запросам нынешнего общества

Л. И. Краева, Т. А. Грузнова,
Н.Д. Мартынец
Сыктывкарский госуниверситет

ВОСПИТАНИЕ СТУДЕНТОВ УНИВЕРСИТЕТА ЧЕРЕЗ ИЗУЧЕНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН

Главный смысл и основная ценность учебных курсов педагогических дисциплин для студентов заключается в соотнесении аргументированных положений педагогической и психологической науки в реальном педагогическом процессе. Многофакторность и высокая динамичность этого процесса каждый день и каждый час ставит перед учителем новые задачи, требует умения модифицировать методы и приемы своей деятельности, опираясь на данные психологии, но применительно к конкретным условиям протекания педагогического процесса. Как раз этим и определяется творческий характер работы учителя. Современному учителю приходится повседневно не только отбирать целесообразные для конкретной ситуации методы и приемы воспитания и обучения, но и создавать новые и проверять их на практике.

Педагогическая подготовка студентов университета требует серьезного осмысления и коррективы. Извечная проблема: "Чему учить и как учить?" встает и перед нами, преподавателями педагогических дисциплин. И хотя содержание учебного материала по педагогике более или менее определено, состояние современного общества и школы вносят свои коррективы. Нужно учитывать и тот факт, что студенты университета мало ориентированы на профессию учителя. Это создает определенные трудности в работе со студентами по педагогике в университете. Однако мы считаем, что именно изучение студентами педагогических дисциплин способствует наиболее объективному формированию их личности, а также воспитанию разнообразных положительных качеств. Наш опыт показывает, что от первого курса, где студенты знакомятся с "Введением в профессию учителя" и до пятого курса, где студентам читаются различные спецкурсы по педагогике и психологии ("Новые педагогические технологии", "Семейная педагогика", "Основы педагогического мастерства" и др.), происходят серьезные изменения в отношении студентов к профессии педагога и самому себе. На этих занятиях студентам приходится решать многочисленные жизненные ситуации, заставляющие задуматься и над собственными проблемами и своим поведением. Поэтому с первых же занятий преподаватели стараются создать благоприятную атмосферу, наладить дружеские отношения со студентами.

Пожалуй, педагогические знания кажутся для студентов самыми простыми, доступными и знакомыми. А все они были в позиции обучаемых и воспитуемых. У них есть определенный жизненный опыт. Однако, школа не стоит на одном месте, каждое время создает свой образ школы, в ней, как в калейдоскопе

отражается характер отношений, присущий данному времени. Анализируя и обобщая взгляды педагогов прошлого, студенты делают для себя ряд важных открытий, связанных с потребностью общества на каждом историческом этапе в гуманизации школы. Мы считаем, что необходимо показать связь времен, школ прошлого и настоящего, влияние педагогической мысли величайших педагогов разных эпох на развитие современной педагогической теории и практики. Делая предположение, что новая школа будет местом, где осуществляется не только освоение, но и создание новых образцов культуры, где будут собраны мыслители и творцы, передающие свои способы работы ученикам, такая школа будет открыта для появления новых представлений об истинности, новых педагогических технологий, нового содержания образования. Эта надежда основывается на активно разрабатываемых в настоящее время идеях о диалоге, как вечном и новом педагогическом методе.

Чтобы придти к этому, студент должен освоить опыт диалога. Как? Только через диалогическое построение занятий, через групповые методы работы, через приобретение умения ставить перед собой и другими вопросы и отвечать на них.

Вся система занятий по педагогическим дисциплинам строится на принципах диалога. Диалог - это взаимопонимание, взаимопроникновение, это доверие, это освобождение от стереотипов. Диалог, как один из значимых методов работы со студентами позволяет лучше раскрыться им как личностям, приобретать знания и навыки, общаться друг с другом, с учащимися, эффективнее готовиться к учительской деятельности и заниматься самовоспитанием

Р. АСАДОВ
Азерб. Комплекс Непрерывного
Образования "ФУТУРОЛОГ"
г. Баку

ДИФфузно ИНТЕГРАЦИОННЫЙ ПРОЦЕСС КАК ДЕЙСТВЕННЫЙ ПУТЬ В РЕОРГАНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ОБУЧЕНИЯ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА

Необходимость поведения образования в соответствии с современными требованиями назрела давно и диктуется самой практикой жизни. Сегодня все более очевидно, что нельзя обеспечить в системе образования дальнейшего прогресса без реформ, без коренной ломки не только сложившихся стереотипов, но и самой традиционно сложившейся системы образования. Несомненно, задача эта сложная, если же учесть, что в круг решений выдвигаемых вопросов включена и проблема обеспечения опережающего развития дошкольной, школьной и высшей школы, то сложность решения этих задач возрастает многократно.

Созданный в Азербайджане Комплекс Бепрерывного образования "ФУТУРОЛОГ", по многим параметрам отвечает насущным требованиям современности. Учебный Комплекс "ФУТУРОЛОГ" входит в соавт. Между народное объединение альтернативных систем образования. Представляя собой оригинальную структуру, он объединяет в себе около пятнадцати организаций, входящих в образовательный комплекс, обеспечивающий непрерывное обучение, начиная с дошкольного возраста детей. Представляя собой многоступенчатую систему образования, в структурную схему которого входят: детский сад с

Вальдорфской системой воспитания, МАкадемия, гимназия и лицей, обеспечивающие подготовку учащейся молодежи на уровне соответственно: начальной, неполной средней и средней общеобразовательной школы обеспечивающей не только преемственность, но и дальнейшее обучение в вузе, входящего в Комплекс "ФУТУРОЛОГ" и далее в магистратуре.

Нельзя признать оптимальным весь перечень учебных дисциплин в системе образования. Известно, что значительная часть из них включалась стихийно, экстенсивно, путем добавления новых предметов без пересмотра содержания и структуры существовавших ранее, без комплексного учета изменений в самом обществе, в базовых науках, без опоры на новейшие исследования и мирового опыта, сложившегося в системе образования других развитых государств. Уникальность Комплекса состоит не только в его структурной системе, но и в самой системе обучения.

Изучаемый программный материал включает дисциплины нового направления, а предлагаемые ВУЗом специальности нацелены на требования не только сегодняшнего дня, но и на будущее. Безэкзаменационная система поступления для обучения в ВУЗ, новизна получаемых специальностей, свободное посещение занятий студентами в сочетании с подлинным самоуправлением студенческой жизни в Комплексе "ФУТУРОЛОГ", - способствует не только адаптации молодежи в относительно короткое время, но и лучше вписаться в нарастающую систему новых отношений.

Комплекс Непрерывного Образования "ФУТУРОЛОГ" - достаточно сложная система, а это означает, что все новые вносимые структурные,

функциональные и качественные изменения включаются в него в определенной зависимости. Применяя новое в содержании и организации обучения, необходимо, как правило, проявлять известную осмотрительность и осторожность. Уверенность в качестве подготовки, в правильности выбора форм и методов обучения - залог успеха. Наука и практика убедительно доказывают, что в настоящее время необходимо строить работу в высшей степени целенаправленно, конкретно и ориентироваться при этом не столько на массу, на количество, сколько на каждую личность, т.е. с максимальной эффективностью использовать в учебно-воспитательном процессе не только современные, но и опережающие формы и методы обучения. Дать возможность не только обучающимся детям, школьникам, студентам, но и воспитателям детских садов, педагогам школ и преподавателям ВУЗов помочь в определении правильной оценки своих способностей.

В разработанной нами целевой программе реорганизации образовательного процесса, в основе которой лежит диффузно-интеграционный принцип реорганизации, уже намечилось определенное направление, имеющее принципиальное значение в воспитании, обучении и подготовке специалистов с новым, нестандартным мышлением и восприятием окружающей действительности, в характере которых творческая активность и целеустремленность должны составлять основу его взаимоотношений в труде, в производстве. Вместе с тем, в комплексе "ФУТУРОЛОГ" накопилось и немало проблем, решение которых находится в прямой зависимости от того, насколько энергично и целенаправленно будут действовать не только учащаяся молодежь, студенты, преподаватели, но и ученые - представители различных

отраслей наук. От них зависит не только жизнедеятельность самого комплекса, но и перспектива развития системы образования в республике на принципиально новой основе.

Масний О.С.,
Юрчук Н.С.,
Рівненський педінститут

ВИХОВАННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ В МОЛОДІ ПРИ ВИВЧЕННІ СОЦІАЛЬНО - ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Розвиток суспільства поставив завдання широкого виходу соціально-економічних дисциплін на конкретні потреби практики, швидкого реагування на зміни, які проходять у житті. Викладачі соціально-економічних дисциплін повинні робити узагальнення і висновки, які здатні правильно орієнтувати молодь у життєвих ситуаціях. Важко переоцінити значення соціально-економічних дисциплін у вихованні патріотизму і громадянськості.

Громадянськість, готовність виконати свій громадянський обов'язок - діяльна, вольова основа здійснення героїчного. Категорія повинності носить яскраво виражений імперативний характер, в ній у концентрованій формі проявляється об'єктивна необхідність підпорядкування особистого, індивідуального колективному. В основі повинності лежать економічні, соціальні, моральні потреби. Вони причинно зумовляють повинність. Потреба усвідомлюється людиною і виступає як інтерес, конкретний мотив, стимул до дії у вигляді обов'язку, відповідальності, самодисципліни, честі, гідності і т.п.

Особистість, яка здатна реалізувати громадську потребу повинності, іде вірним шляхом громадянськості, а якщо потрібно, то і подвигу.

Громадянськість - це готовність до подвижництва, до такого подвигу, який здійснювався в роки Великої Вітчизняної війни усім народом.

В працях зарубіжних авторів велике місце займає легенда про "російський фанатизм". Ця легенда була породжена гітлерівською пропагандою в роки Другої світової війни і мала під собою певну основу. Відомо, що легкі перемоги запаморочили голови гітлерівським воякам: війна в Польщі тривала всього три тижні. Польща була окупована за 18 днів, Франція капітулювала на 44-й день війни.

Зрозуміло, що в такій ситуації героїчний опір наших воїнів, їх самовідданість і стійкість буквально приголомшили гітлерівських вояків. Вже перший день війни гітлерівське командування зробили висновки про "стійкість росіян", про те, що вони і "не думають про відступ".

Історія Другої світової війни дала тисячі прикладів героїзму наших військ. Так, перші удари фашистів прийняли на себе прикордонники. 13-а прикордонна застава лейтенанта Лопатіна билася в оточенні 11 днів. Вже у перші години війни здійснили повітряні тарани старші лейтенанти І.І. Іванов, А.І. Мокляк, лейтенант П.С. Рябцов, мол. лейтенанти Д.В. Кокарев і Л.Г. Бушелін.

Особливо яскравий героїзм і стійкість проявились в обороні великих міст: тут ніби сконцентрувалася бойова доблесть військ, мужність місцевого населення. Захисники столиці України Києва - воїни-ополченці - воювали з великою мужністю і відвагою. Стійка оборона Києва змушувала всі плани ворога, їх війська несли великі втрати. Уперта, більш

як двомісячна оборона міста значно вплинула на подальші події.

Другою цитаделлю на Півдні, біля стін якої розгорнулися жорстокі бої, була охоплена напівкільцем Одеса. Захисники міста 73 дні приковували біля себе 300-тисячну фашистську армію. Жителі Одеси і воїни

- її захисники - стали єдиним бойовим гарнізоном, і в цьому була сила і міць оборони.

Мужні захисники чорноморської твердині прославляли себе подвигами, якими захоплювалася вся країна.

Севастополь ще раз показав усьому світу, на які чудеса героїзму і стійкості здатні наші люди. Місто стояло неприступною фортецею 250 днів. Слава про героїв Севастополя - Фільченкова, Красносельського, Одинцова, Цибулько, Павлюченко та багатьох інших

- пролегла по всіх фронтах.

За успішне форсування Дніпра і виявлені при цьому мужність і героїзм 2438 воїнів усіх родів військ були удостоєні високих звань Героїв.

Героїзм нашого народу допомагає вихованню молоді почуття обов'язку захисника своєї Батьківщини. Людина обов'язку - Громадянин у повному значенні цього слова. Обов'язок і громадянськість - два боки однієї і тієї ж медалі.

В багатому спектрі морально-політичних якостей громадянськість займає особливе місце. Зміст цієї якості виражає головне - готовність до свідомого, безкорисного, добровільного служіння народу. Головна ознака громадянськості полягає, в діяльності, яка виходить із громадських інтересів. Ще декабристи писали про енобхідність виховання в людині громадянина.

Юрчук Н.С.,
Заглинська Л.В.,
Рівненський педінститут

Ідея державотворення .С. Грушевського

Національне відродження - один із найголовніших чинників політичного життя багатонаціональних держав і міжнародних відносин. Це явище має глобальний характер. Щодо сутності національного відродження, то йдеться про усвідомлення етносом себе як нації, як дійової особи історії та сучасного світу.

Особливе місце в політичних поглядах Грушевського належало аналізу соціально-політичних особливостей, котрі відрізняють українську народність від її сусідів. Поділяючи народності Російської імперії на дві категорії - аристократичні і демократичні, вчений відносив до останніх українську народність, національний склад якої історичні умови звели майже виключно до демосу, до того ж селянського. Грушевський стверджував, що селянство є основою української національності.

Ідея федерації поряд з ідеєю народності була другою основною підвалиною, на якій базувалася політична програма Грушевського.

Аналізуючи програму української партії соціалістів - революціонерів, учений писав, що Українська партія соціалістів - революціонерів завжди вважала своїм обов'язком притримуватися старих федералістичних принципів.

Слово Грушевського про те, що " в минувшині ми ніколи не були прихильниками незалежності в ходячій, вульгарній розумінні цього слова. Мати власну армію, митну сторожу, поліцію, в'язниці і шибениці, се ніколи

не захоплювало українських народників", відображали його давно сформовану позицію з цього питання.

Вчений не вважав гасло самостійності неминучим при вирішенні проблеми самостійної України; він був упевнений, що за інших, нормальних обставин суверенність українського народу і незайманість його національних, економічних і політичних інтересів можна було б забезпечити і в федеральній формі.

Ідея федералізму залишилась панівною ідеєю наукової і громадсько-політичної діяльності вченого. Грушевський був переконаний, що "без порозуміння з соціалістичною Росією неможливо установити українську незалежність, бо без певного замирення українсько - російської границі єнможлива ніяка широка конструктивна робота на Україні, так само , як і в Росії".

Обґрунтовуючи необхідність збереження зв'язків України з Росією тим, що об'єктивні, реальні умови українського життя, спадщина царської Росії не дають можливості будувати українське життя без позуміння з Росією, М.Грушевський водночас вважав, що Україна має бути повністю автономною. Якими конкретно мають бути ці зв'язки, вчений не визначав.

"Питання про конфедерацію чи федерацію, писав він, - це річ майбутнього. Поки що не можна йти далі в цьому напрямі поза воєнну та економічну конвенцію... Обставини переносять питання на інший ґрунт - саме тої федерації - соціалістичних республік Європи".

Грушевський вважав, що питання взаємовідносини України з Росією найкраще вирішиться за умови входження обох республік як рівноправних членів до складу світової європейської федерації. Він зазначав, що у відносинах до Росії Українська республіка мусить бути самостійною і

незалежною, вони можуть об'єднатися тільки у вищій організації як дві рівноправні одиниці.

Прихильник ідеї федералізму в її народницькому розумінні, Грушевський писав, що Українська республіка зрештою стане федерацією земель, сполученими штатами України.

Партія українських соціалістів революціонерів, ідеалом якої був М.Грушевський, виступала за те, що право на федеральний зв'язок є не тільки правом України у відносинах з іншими національними територіями, але й за окремими частинами української території визнавала права добиватися федеральної Української республіки.

На думку Грушевського, чи буде Українська Республіка формально зватись федеральною, чи пі, фактично вона однаково повинна організуватись як федерація своїх фактичних республік громад.

Визнання Грушевським Радянської України і повернення його до Києва в 1924 р. свідчило про те, що він, як і раніше, продовжував підтримувати стару федералістичну ідею.

Для Грушевського - і в цьому також знаходила відображення одна з провідних ідей його народницької концепції і розуміння федерації - було істиною, що неволя національна є тільки наслідком неволі соціальної та економічної.

Глибоке переконання і непохитна віра в те, що шлях до визволення національного йде через суспільно економічне відродження, найяскравіше характеризують громадсько - політичну позицію вченого.

ЗАГЛИНСЬКИЙ А.О.,
Академія водного госп-ва
ЗАГЛИНСЬКА Л.В.,
Рівненський педінститут

М. С. ГРУШЕВСЬКИЙ І СЕЛЯНСЬКЕ ПИТАННЯ

Особливе місце в соціально-політичних піглядах М.С. Грушевського посідає питання про місце і роль селянства в історії народу України. Поділяючи народності Російської імперії на дві категорії аристократичні і демократичні, вчений відносин до останніх українську народність, національний склад якої історичні умови звели майже виключно до демосу, до того ж селянського, землеробського. Видатний вчений стверджував, що селянство є основою української національності, в ході історичного процесу воно навчилося дивитися на себе як на єдиного справжнього представника нації, охоронця її традицій та ідеалогії, що воно є сильним, активним національно відмінним від Московщини, а Україна взагалі є країною землеробською, мужицькою, з мужицькою куль турою.

У творах М.С. Грушевського, особливо в тих, які були написані під час еміграції, підкреслюється своерідність українського селянства, що знаходить прояв у світогляді, естетичних ознаках, оригінальній культурі, з якою справедливо відчував себе не нижчим класом якоїсь нації, але народом - нацією, її єдиним представником.

Те, що українське селянство представляло весь народ, історик пояснював не тільки втратою вищих станів, які поповнили привілейовану державну народність, але й тим, що українське селянство розвинуло, хоч і у вузьких межах, велике багатство національного життя. Цим пояснюється винятково

важлива роль в історії українського народу гасла про право на землю і весь продукт праці.

Саме боротьба за землю і волю, вважав М.С. Грушевський, готувала матеріал для української нації, об'єднувала її світогляд, мораль, право, давала їм своєрідну релігію праці. Вчений був переконаний, що перспективний розвиток української нації пов'язаний з опорою на своє селянство, на міцні осіти свого господарства.

Більшість, праць Грушевського підтверджують сутність його народницького світогляду - ідею примату інтересів народу, суспільства над інтересами держави. Але як мудрий політик, він розумів, що без міцної самостійної держави народ, і зокрема селянство, не зможуть досягти своєї мети. Подолання економічного, соціально - політичного, культурного відставання України від заходу Михайло Грушевський та цілий ряд українських вчених пов'язували з питанням національного самовизначення, зміцненням національних елементів в економіці, піднесенням добробуту народу, і, передусім, селянства, яке становило понад 80 відсотків усього населення.

Збереження самобутності українського селянства, його надзвичайної ролі у формуванні особливого українського менталітету М. Грушевський іов'язував спочатку з досягненням культурної та політичної автономії України, а згодом підкреслював, що незайманість національних, економічних і політичних інтересів можна забезпечити і в федеральній формі.

В період існування радянської влади в Україні, вже після повернення М.С. Грушевського з еміграції на батьківщину, більшовицькі ортодокси звинувачували вченого в приниженні ролі "пролетарських мас" в історії і підтримці "нових верств куркульства". Треба підкреслити, що Грушевський не визнавав диктатури

якогось одного класу чи партії. Вживаючи термін "диктатура трудового народу", він мав на увазі, перш за все, українське селянство як носія національного. Не сприймаючи офіційної доктрини гегемонії пролетаріату, М.С. Грушевський саме в селянстві вбачав глибинну причину і наслідок економічного і соціально-політичного відродження України і українців.

Історико-економічне розуміння проблем відродження села і селянства, ролі України як великої аграрної держави робить актуальним подальше глибинне вивчення спадщини М.С. Грушевського.

Суспільно-політичні погляди видатного вченого відбивають складний процес поступового засвоєння ним кращих зразків світової і вітчизняної суспільної думки. Особливо помітний вплив на його економічні погляди, зокрема, на селянське питання, мала особиста дружба і співпраця з Іваном Франком у Львівському науковому товаристві ім. Т.Г. Шевченка. М.Грушевський, як і І.Франко, підходив до класового поділу суспільства з тонкі зору виділення тих класів, що виробляють матеріальні блага, й тих, що лише їх споживають. Основу економічної могутності своєї батьківщини він вбачав у реалізації ідеї воз"єднання всіх українських земель в єдиній державі і звільнення від колоніальної поневолення. Не сприйнявши висновків марксизму про необхідність пролетарської революції та диктатури пролетаріату, він глибоко розумів необхідність прогресивних перетворень у суспільстві, зокрема, в селянському середовищі, для якого прагнув свободи, справедливості і процвітання.

В.А.Сильченко
Новгородский университет

Взаимодействие социального педагога и семьи в воспитании детей и подростков

В институте непрерывного педагогического образования Новгородского государственного университета им. Ярослава Мудрого ведется разработка проблемы объединения всех воспитывающих сил микрорайона школы. В рамках этой проблемы мы изучаем взаимодействие социального педагога и семьи. На данном этапе исследования нами разработана программа-характеристика взаимодействия социального педагога и семьи в воспитании детей и молодежи.

Целью нашего доклада является обозначение теоретических позиций и характеристика практических рекомендаций, предназначенных, в первую очередь, организаторам воспитательной работы по месту жительства учащихся и родителям.

Взаимодействие социального педагога и семьи мы рассматриваем как социально-педагогическое явление. В трактовке понятия "взаимодействие" нами используется его общее понимание как процесса, происходящего по меньшей мере между двумя субъектами в определенном промежутке времени. При этом изменением состояний субъектов происходит не просто согласованно, а взаимообусловленно. В качестве инструмента для определения стратегии и тактики взаимодействия социального педагога и семьи используются основные положения системного подхода к воспитанию:

- целое не может быть сведено только к сумме составляющих его компонентов;

- путь познания целого предполагает поэлементное изучение его компонентов как частей, органически взаимосвязанных, влияющих на развитие системы в целом;

- воспитание существует и может быть осмыслено не только как процесс, но и как порождающие его воспитательные системы;

- взаимодействие субъектов и объектов воспитания является элементарной клеткой функционирования воспитательных систем микрорайоне школы.

Руководствуясь данными положениями, мы рассматриваем взаимодействие воспитывающих сил как необходимый механизм и важнейшее условие эффективности воспитательного процесса, организуемого социальным педагогом и родителями.

Принимая во внимание воздействие на детей и подростков различных элементов социальной действительности, мы учитываем и собственную активность воспитанников. Результатом воспитания, таким образом, выступает своеобразный сплав внешних воздействий и внутренней активности воспитываемой личности.

Программа - характеристика состоит из трех разделов. В первом разделе - "Функции социального педагога и семьи в воспитании детей и молодежи" - изложены рекомендации по выполнению субъектами воспитательной работы своих педагогических функций. Во втором разделе "Способы педагогически целесообразного взаимодействия социального педагога и семьи" - отражено конкретное содержание деятельности участников воспитательного процесса. В третьем разделе "Условия эффективности взаимодействия социального педагога и семьи" - дается перечень условий, обеспечивающих эффективность организуемого воспитательного процесса.

Научно-практическое значение программы-характеристики состоит в том, что она раскрывает

логику деятельности субъектов воспитания и социально-педагогической системе микрорайона школы

В докладе будут представлены материалы, свидетельствующие о необходимости последовательной реализации системного подхода в воспитании детей и молодежи совместными усилиями социального педагога и семьи.

В ходе опытно-экспериментальной работы нами была обнаружена следующая закономерность: повышение степени выполнения наших рекомендаций стабильно сопровождалось соответствующим повышением уровня социальной культуры воспитанников. Этот факт позволяет нам сделать вывод о том, что представленная в докладе совокупность функций, способов и условий является необходимой и достаточной для эффективной организации взаимодействия воспитывающих сил.

АСАДОВ А.Н., ГАСАНОВА Л. В. шк. №77,
институт Футурологии
г. Баку

К ПРОБЛЕМЕ КРИЗИСНОГО ХАРАКТЕРА В ВОЗРАСТНОЙ ПЕРИОДИЗАЦИИ ДЕТЕЙ

Невозможно решать вопросы воспитания без решения проблемы периодизации человеческой жизни. От правильного решения этой проблемы во многом зависит стратегия построения системы воспитания и обучения.

Развитие общества, его прогресс диктует необходимость быстрого решения ЭТОЙ проблемы. Вместе с тем, с нарастанием практического значения этой проблемы наблюдается рост разработок принципов единой общественной системы воспитания, которая в

определенной степени усложняет и затрудняет эффективное внедрение в практику жизни этих разработок.

Говоря о конкретном положении дел, должны особо подчеркнуть тот факт, что в настоящее время в детской педагогике используется периодизация, построенная на основе фактически сложившейся системы обучения и воспитания. Развитие ребенка теснейшим образом связано с обучением и воспитанием. Установленная же на педагогических основах периодизация ребенка относительно близко подходит к истинному, хотя и не отражает реального положения и не дает полного представления о закономерностях перехода от одного периода к другому.

Изучение данной проблемы способствовало выявлению некоторых специфических особенностей, дающих нам право высказать мысль о необходимости конкретизации сложившейся периодизации детей в дошкольный период. При всем обилии толкования возрастной периодизации, она, тем не менее, не имеет должных теоретических оснований. Это подтверждается и теми реальными фактами, с которыми нам нередко приходится встречаться в жизни. Так, сложившаяся на сегодня возрастная периодизация, не может дать конкретных рекомендаций относительно начала обучения ребенка в школе. Нет четких рекомендаций относительно воспитания ребенка в каждый конкретный период его жизни, не в полную меру выявлены особенности воспитательно-образовательной работы при переходе от одного возрастного периода в другой и т.д. Эти и другие вопросы ждут своего решения. А пока явно обозначилась тенденция к развитию кризиса существующей периодизации.

Назревание кризиса периодизации особенно остро ощущается в школьный период. Проводимые нами

исследования, в частности, на базе школы №77 Наримановского района, показали, что практически у 20-25% учащихся школы возрастная периодизация не соответствует ни уровню их интеллектуальных способностей, ни поведению.

Это отчасти подтверждает наш вывод о том, что акселерация внесла свои коррективы, которые не смогла учесть разработанная педагогикой многие десятилетия назад возрастная периодизация детей. Тем не менее, педагогам, учителям и воспитателям, а также все те, кто принимает участие в воспитательной работе, придерживаясь требований, выдвинутых педагогикой в форме возрастной периодизации, должны учесть особенности современной эпохи, ее насыщенность в информативном плане, достижения медицинской науки, техники, а также педагогики, психологии и социологии; строить свою работу с учетом достижений НТР, с внесением коррекций в воспитательную работу, которые учитывали бы также индивидуальные изменения в сознании и физическом развитии каждого ребенка.

Игнорировать, пусть даже ничтожно малую толику в этом вопросе, нельзя. Каждая "мелочь" должна быть учтена воспитателем. Отсюда и необходимость в глубокой разработке возрастной периодизации, учитывающей все трудности физического, умственного и нравственного развития ребенка.

Т.В.Забута

Ріненський економіко гуманітарний інститут

ЯНУШ КОРЧАК ЯК ПСИХОЛОГ

Гуманістична педагогічна система Януша Корчака має два етапи формування. Перший етап - 1898 - 1912

рр. - був періодом становлення і розвитку його педагогічних інтересів. Другий - 1912 - 1940 рр. включає в себе широку суспільно-педагогічну діяльність Я.Корчака. Велике значення у формуванні Корчака як педагога мала його лікарська практика. На основі цілеспрямованого вивчення праць Я.Корчака, в яких він підкреслював значення для педагогіки синтезу її методичних положень з медициною, можна зробити висновок про те, що медична практика стала основою його педагогічної майстерності. Вона збагатила Корчака досвідом дослідника - клініциста, а також вплинула на вибір ним педагогічних методів впливу у виховній роботі в дитячих будинках.

Ведучою ланкою системи педагогічних та організаційних задач дитячих будинків Корчака було забезпечення правильного морального, фізичного та психічного розвитку дитини. Протягом багатьох років Корчак вивчав психологію дитини. Результатом його спостережень, роздумів, узагальнення практичного досвіду стала ціла низка праць з цієї проблематики: цикл "Діти та виховання" (1900 р.), "Недоля дитини" та "Діти вулиці" (1901р.); "Про виховання дітей" (1907 р.), "Душа і тіло дитини" (1908 р.), "Три течії" та "Про визначення тинів дітей" (1910 р.), "Теорія і практика" (1925 р.), "Злодюжка" (1926р.), "Розвиток духовного життя дитини" (1929 р.), "Увага до різних типів дітей" (1928-29 рр.). "Невиправні" (1931 р.). "Про безпеку дитини» (1933 р.) та ін. Багато уваги Корчак приділяв вивченню процесу пізнання у дитини, змісту її психічного життя, почуттям та відчуттям, типології дітей. На протязі всієї медичної та педагогічної діяльності особливим предметом піклування Корчака були діти морально занедбані, які мали порочні нахили. Аналізу цього питання

присвячені такі роботи, як "На колоніях" (1907 р.), "Тривожні діти" (1909 р.), "Вихователь - захисник" (1927 р.), "Син злочинця" (1932-33 рр.), "Бліде пророцтво" (1938-39 рр.), "Томек Бітус" (нарис із книги "Дитя салону", 1906 р.).

Я.Корчак вважав себе ліарем за професією, педагогом за випадком, письменником за пристрасстю, а психологом - за життєвою необхідістю. Вивчення і розуміння психіки дитини вважав обов'язковим - необхідним для кожного педагога. Без цих знань про вихованця не бачив можливості впливати на нього.

Аналізуючи теоретичні роботи і практичну діяльність Я.Корчака, можна визначити його систему вивчення психології дитини та впливу на неї:

1. Вивчення середовища, де народилася та виховувалася дитина. Корчак підкреслював, що дітей із найрізноманітніших середовищ об'єднує потреба у любові, повазі, визнанні, вільній творчості, виконанні суспільно - необхідних доручень і справ. Але потрібно враховувати також можливі негативні фактори рідного дитині середовища.

2. Вивчення реакцій дитини на різні подразнюючі чинники, різноманітні ситуації та ведення спеціальних нотаток з тим, щоб враховувати всі можливості впливу на дитину.

3. Ведення спостереження не тільки за фізичним, а й за психічним розвитком дитини для того щоб вчасно помітити, діагностувати та виправити тривожні симптоми. До них Корчак відносив дратівливість, потаємність, крадійство, бурхливу емоційність, надмірну сльозливість, різкий відчай та ін.

Потрібно відмітити, що психологи - біхевіористи та представники так званого феноменологічного методу

також пропонували вести ретельні спостереження, докладні описи дитячих реакцій з метою розробки детальних висновків теоретичного характеру. Для Корчака такі психолого - педагогічні спостереження були основою методу динамічного вивчення ДИТИНИ з метою формування її гкманістичних якостей.

4. Поєднання процесу вивчення психології ДИТИНИ з процесом педагогічного впливу на неї.

Потрібно пам'ятати, що в ті часи домінувала так звана психометрія. Діагностика за допомогою тестів знаходилася у відриві від впливу педагога вихованців. На основі такого, часто одноразового, діагнозу формувалися педагогічні вказівки і навіть педагогічні прогнози. Але реалізація вказівок, як і слухність прогнозів, рідко ставала предметом спеціального вивчення. У Корчака вивчення дитини і вплив на неї є єдиним, неподільним процесом. Він стверджував: для того, щоб насправді пізнати психологію дитини, треба на цю дитину впливати. Такий метод називають методом "вивчення за участю..." (А.Шемінська), але цей термін не відображує суті психолого - педагогічних досліджень Корчака. Справа, зрештою, не в термінології, тому, що психологія дитини є не статичним полем діагностики, а мобільним, гнучким, керованим явищем.

5. В кожній учбово-виховній установі поряд із вихователями та вчителями повинні бути досвідчені психологи, котрі могли б забезпечити вивчення і вирішення проблем психології дитини. Особливу увагу, на думку Корчака, вони повинні звертати на мотивацію діяльність дитини.

6. Корчак неодноразово пікреслював, що дитину потрібно досліджувати, вивчати, пізнавати як неподільну цілісність, а не як суму певних властивостей. На

цьому постулаті про зв'язок, нерозривні психіки, розуму і почуттів дитини треба акценту увагу, звертаючись до творчої спадщини Корчака

7. Корчак трактував дитину, як повноправну повноцінну людину. Одночасно він бачив принципову різницю в особистому житті кожної людини. Розуміння специфічних потреб дитини в кожному віковому періоді вважав обов'язковою умовою будь-якої педагогічної праці.

Я.Корчак прагнув "великого синтезу дитини". Аналізуючи окремі особистості, виявляв загальні закони розвитку дитини, підкреслюючи тезу про індивідуальність кожної істоти. Тільки знаючи індивідуальні особливості, і навіть відмінності поведінки кожної дитини в різних випадках, можна належно керувати поведінкою особистості

8. В підготовці педагога важливе місце повинна займати психологічна практика, а в підготовці психолога - практика педагогічна Корчак вважав, що в процесі підготовки майбутніх вихователів неможливо обмежуватись вивченням загальних знань про дітей, а потрібно зупинитися і на індивідуальних відмінностях, на характерологічній типології їх. Цьому приділялася велика увага в корчаківській "Бурсі" - інтернаті для майбутніх вихователів.

9. Для ефективної роботи з дітьми погрібно інтегрувати знання з психології, не дагогіки, біомедицини.

Корчак мріяв про той час, коли буде вирішена важлива педагогічна проблема: така побудова педагогічного процесу, в якій пізнання дитини відбувається до початку педагогічного впливу на неї, а виховний вплив, в свою чергу, базується на глибокому знанні дитячої психології. Вірний собі,

Корчак не тільки ставив запитання, а своєю діяльністю намагався відповісти на них.

Викладена спроба аналізу спадщини Я.Корчака з проблем психології дитини, дезумовно не є вичерпною, але її положення і настанови видатного педагога видаються актуальними і можливими використання в сучасній педагогічній практиці.

Т.В. Забута

Рівненський економіко-гуманітарний інститут

ПЕДАГОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ ЯНУША КОРЧАКА

Виховна система видатного польського педагога Я.Корчака мала свою специфічну, унікальну на той час цільову установку - виховання активної самостійної особистості з розвиненими гуманістичними якостями. На досягнення цієї мети і була спрямована педагогічна концепція Я.Корчака, сформована в систему педагогічних, філософських та соціальних поглядів її автора, яка має великий масштаб і виходить за рамки шкільного виховання.

Педагогічна концепція Я.Корчака включає в себе погляди і переконання, що стосуються:

- відношення до суспільної дїйсності;
- концепції людини;
- суті процесу виховання;
- цілей виховання;
- ефективних методів виховного впливу.

За браком місця детальніше зупинимося тільки на двох перших, ведучих положеннях концепцій.

Відношення до суспільної дїйсності належить розглядати у зв'язку із відношенням до всього оточуючого середовища, яке, на думку Корчака, має дві

сфери - природню та соціальну. Корчак високо цінував природне середовище, природу живої істоти, її чистоту, красу, гармонію. Однак це не є пасивним або споглядальним відношенням людини до природи. Він не вважав, що людина повинна підлягати, дпідпорядковуватися своїй природній натурі, природній заданості, ставати її невільниким. Корчак підкреслював значення та необхідність активної позиції особистості, яка може набувати різних форм; завданням людини вбачав не тільки пізнання законів і сил природи, але і дієву боротьбу з природньою заданістю, що шкодила людині - наприклад, якщо природнім середовищем людини було убозтво, соціальна і духовна темрява, злидні. Природа людини повинна бути не тільки предметом захвату або пізнання, але й чинником дії.

Соціальне середовище, як людське утворення, що розвивається на основі природнього середовища, вважав організованим вкрай погано. Аргументував цю думку наявністю страждань людей, їх нерівністю, війнами, голодом. Ці явища мають численні причини, головною з яких є форма устрою суспільного життя. Критика суспільного устрою у Корчака не стосується кокрегно капіталістичної чи соціалістичної форм, а має загальний характер стосовно несправедливості непристосованості його до потреб людини. Деякі з його критичних висновків щодо цієї проблеми є надзвичайно актуальними в нашому сьогоденні.

"Проблема влади є погано зрозумілою. Вона не є формою управління, а є довільним правлінням. Всюди триває боротьба між законодавчою та виконавчою владою, а непорозуміння, головним чином, полягає в тому, що виконавча влада узурпує собі право управління краєм. Тим самим суспільство відсторонюється від участі в управлінні, стає пасивним і безправним" - писав Я.Корчак у роботі

"Школа життя" (Корчак Януш. Вибрані твори.-Т.3., с.140. - Варшава. 1985).

Головною метою влади, на думку Корчака, стає сама боротьба за неї, за її зміцнення. На ці цілі (контроль, озброєння, силові структури) використовуються значні матеріальні та фінансові ресурси. "Мільярди карбованців витрачає влада на контроль, нагляд, зброю і кару, і лише мізерні грошки на виховання людини", - там же, с.132.

Несправедливим і непристосованим до людини вважає Корчак такий соціальний устрій, який не забезпечує нормального розвитку особистості. Не можна розвивати ефективно практичну педагогіку там, де тільки нечисельні прошарки населення мають змогу розвитку, а всі інші марнують свої сили і здібності. Несправедливість та антигуманність владного устрою полягає і в різних можливостях доступу до матеріальних та духовних благ. Якщо в суспільстві є голодні, то це ганебне суспільство.

Якщо суспільний устрій має гуманний і справедливий характер, то педагогіка в ньому є стабільним чинником духовного і соціального розвитку людини, наукою добра та істини.

Якщо ж суспільний устрій негуманний та несправедливий, то педагогіка в ньому приречена виконувати роль вічного бійця, оборонця, захисника і рятівника людини.

Концепція людини в теорії Корчака є багатомірною.

По-перше, людина є часткою природи і біологічна суть проявляється у фізіологічних функціях. В проявах біологічних функцій і потреб проявляється подібність людини до рослин і тварин. Але радикальна відмінність від них людини полягає в тому, що їй подаровано розум і почуття, тим самим створена

можливість розвитку, який виходит за межі вегетативної функції. Дякуючи цьому, людина може розвиватися і удосконалювати себе, а також сніг, в якому живе. Від людини залежній, чи буде вона творцем нової якості життя, творів мистецтва, духовних і наукових досягнень - чи залишиться на рівні людини - рослини. Цей вибір, на думку Корчак, людина має зробити в дитинстві. Сама дитина такого вибору не може зробити, їй необхідна мудра допомога педагога.

По-друге, аналізуючи життя людини, Корчак підкреслює його цілісність. Можна поділити життя на етапи, але цей поділ буде до певної міри умовним. Дитинство розглядається Корчаком як фундамент життя, як ведуча зірка його шляху.

"...дитячі літа за горами, в яких річка життя бере свій початок, розгін і напрям", писав Корчак у "Вступному слові до роботи Є.Шнядецького "Про фізичне виховання дітей" (у кн.: Януш Корчак. Вибрані твори.Т.; с.9. Варшава, 1985).

Неодноразово Корчак підкреслював хибність думки про те, що дитина і підліток ще не зовсім живуть, а поки що готуються до життя. Вважаючи педагогіку наукою не про дитину, а про людину, Корчак висунув тезу " Дитина не буде, а вже є людиною", яка стала основою його педагогіки:

- дитина має минуле, що складається з різних подій,

споминів, власних роздумів;

- дитина має розум і серце, має думки і почуття, володіє ними;

- дитина має. духовну організацію, з якої виходять певні потреби і психічні якості.

Корчак визначив узагальнену низку потреб дитини-людини:

потреба дружньої, творчої праці;
потреба згоди, ладу, безпеки - справедливості;
потреба духовного розвитку, пізнання, відчуття
потрібності;
потреба поваги та розуміння, допомоги,
співпраці, особливо
у складних ситуаціях, тому що діти схильні
розчаровуватися
і зневірюватися тоді, коли їм приходить важко:
потреба свободи, що є обмеженою і
підпорядкованою
дорослим, залежить від їх волі і від того
додатково міцніє.

Визначаючи характерні психологічні риси
дітей, Корчак підкреслює позитивні якості
доброзичливість, чутливість, спостережливість,
рухливість фізичну та розумову, терплячість та
взаєморозуміння, співчутливість, віру в правду і
добро. Не всі дорослі мають такі якості, але
чомусь загальна думка вважає дорослу людину
повноцінною людиною, а дитину – зародком,
ескізом, часткою повноцінної людини. Багато в чому
діти кращі за дорослих і Корчак подає великий
перелік моральних та духовних переваг дитини.
Важливо їх не втратити, не розгубити, а зберегти і
розвинути на шляху виховання.

Педагогічна концепція Януша Корчака
передбачає дуже велику і величну працю педагога,
вихователя. Деякі автори називають таку
педагогіку "педагогікою неспокою," "педагогікою
турботи". Це не професія, не спеціальність - це стани
душі, спосіб життя. Така педагогіка має два
обличчя, і якщо на педагога дивиться "педагогіка
неспокою", то до дитини усміхається " педагогіка

надії".

Семенюк Т.І.

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ М.С.ГРУШЕВСЬКОГО

Михайло Сергійович Грушевський розумів завдання як історика свого народу дуже широко. Тому не дивним є розмаїті напрямки його діяльності.

Серед різних аспектів його творчого доробку плідним були журналістика, публіцистика, видавнича діяльність, котрі, як і інші, були спрямовані в одне русло — збагачувати історію і культуру свого народу, дбати про постійне збільшення українських видань. Адже він свято дотримувався присяги, яку дав сам собі, і треба сказати, гідно її дотримав.

Сам Михайло Грушевський про це пише/ "В першій томі альманаху "Рада"(1883) при бібліографії нової української літератури Комарова я знайшов в статистиці українських видань — скільки котрого року вийшло українських видань, рік свого народження 1886. Се був чорний рік української літератури / того року за відомостями Комарова, не вийшло ні одного українського видання. Я дав собі, як то кажуть, "Ганнібалову" присягу / своєю працею нагородити сей прорив, мріяв, як то колись, підсумовуючи інтенсивну працю мою в українській продукції, відзначать мій реванш тим рокам, що прийшовши на світ в рік нулем, я своєю працею востократ вигодував сю прогалину".

В цьому аспекті творчого доробку Грушевський, напевно, перевершив українських вчених. Судячи з дослідження професора Л.Винара число його публікацій сягає майже 800, в тому числі біля 100 книжок.

Становлення М. Грушевського — публіциста, критика розпочалася ще в студентські роки під час

навчання в Тифліській гімназії. Він сам згадує, що типовою прикметою російського інтелектуального життя на провінції у 19 ст. було читання товстих журналів. У "Споминах" і "Автобіографії" М.Грушевський згадує, що батько йому виписав у 1882 році повний річник журналу "Киевская старина». Самецей журнал дав йому можливість познайомитись з працями М. Костомарова, П.Куліша, М.Драгоманова. "Журнал, взагалі як дискусійну трибуну, який серйозно поставлений, - Михайло Грушевський вважає, - важливим джерелом формування світогляду.

1) Винар Л. Найвидатніший Історик України М.Грушевський (1866-1934)

//Сучасність. - Нью-Йорк, 1985. – С. 109-113.

2) Див. ; Грушевський М. Спомини (Видав С.Білокінь) // Київ. - 1988. №12 С.121. Там же він пише:" в мені був якийсь природжений - журналістичний публіцистичний нерв. Я незвичайне любив критику, особливо літературу... Залюбки читав всяку дискусійну, полемічну літературу, але сучасна журналістика не попадала мені до рук".

З 1894 року М.С. Грушевський пов'язує своє життя і творчість зі Львовом, куди він переїхав за рекомендацією В.Б. Антоновича і очолює в місцевому університеті кафедру "всесвітньої історії зі спеціальним оглядом на історію Східної Європи, Крім викладацької роботи, вчений веде, інтенсивну культурно-освітню та організаторську діяльність. З 1897 року він офіційно очолює Наукове товариство імені Т.Г.Шевченка. Вагомим досягненням товариства стала підготовка "Записок Наукового товариства (під редакцією М.С. Грушевського в 1895-1913 рр. їх було видано понад 100 томів). Це було універсальне наукове видання, на сторінках якого друкувались історичні, літературознавчі, мовознавчі

матеріали, фольклористика. Одночасно під редакцією виходили джерелознавчі видання, зокрема чергові томи "Жерел до історії України-Руси», "Українського архіву", "Збірника" та ін.

Навколо нього в Науковому товаристві імені Т.Г. Шевченка згуртовується плеяда молодих вчених. Серед послідовників і своїх учнів Грушевський називає О.Терлецького, М. Кордубу, С.Томашівського, С.Рудницького, О. Целевича, І.Крип'якевича а ін.

За його ініціативою з 1898 р почав виходити "Літературно-науковий вісник", що відіграв важливу роль в культурному житті України, особливо Західного регіону. Згодом він пропонує перевести до Києва "Літературно науковий вісник".

У 1907 р. під його керівництвом у Києві було засновано Українське Наукове товариство, яке видає "Записки УТН" та журнал "Україна". Одночасно вчений розгортає інтенсивну публіцистичну діяльністю . Друкує статті, які пізніше вийшли окремими брошурами.

Перебуваючи на еміграції М.С. Грушевський також займається видавничою діяльністю. Після повернення на Україну в 1924 р. очолює ряд комісій, секцій в ВУАН, активно включається у видавництво журналу "Україна".

Вся журналістика і видавнича діяльність Грушевського, як в цілому його науковий доробок плідний, неоцінений скарб історії нашої України, яку треба досконало вивчати і шанувати.

1) Грушевський М. Спомини(вид. С. Білокінь) \ \ Київ.-1988.-№12.-С.122.

2) Грушевський М. З біжучої хвилі : Статті І замітки на теми дня 1905-1906р,- Київ., 1906р.

УраскінаТ.І.
Рівненський-економіко
гуманітарний інститут

НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА ВИХОВАННЯ. ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Виховання -це не лише одна з найважливіших функцій людства ,а й таке соціальне явище , котре має вічний та історичний характер. Забезпечуючи процеси соціалізації покоління молоді. виховання утвердило себе як обовязков е , стійке явище в житті суспільства, котре завжди буде актуальним, допоки е і буде людина. Однак конкретний зміст цих процесів впроваджується кожною окремою епохою до того що вимоги суспільства до його членів у різні епохи не завжди були однаковими .

Формування гуманної особистості -це стратегічна мета виховання на багато років уперед. яка передбачає спрямування виховного процесу на формування духовного світу особистості. утвердження духовних цінностей ,як першоснови у визначенні мети і змісту виховання .

Нині спираючись на глибині національно-виховні традиції свого народу національна система виховання поступово відроджується. Сучасна його модель враховує такі важливі особливості сьогодення ,як перехід України від соціалістичних суспільних відносин до ринкових національне відродження усіх сфер життя українського суспільства і процес розбудови самостійної незалежної держави .

Головною метою національного виховання на сучасному етапі є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури, його

національної ментальності, своєрідності світогляду і на цій основі формування особистісних рис громадянина України, які включають в себе національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, фізичну, екологічну, культуру, розвиток індивідуальних здібностей, таланту, працьовитості, заповзятливості, прагнення до творчого самоствердження та самовиразу.

Найважливішою громадянською рисою особистості є сформованість національної самосвідомості, патріотичних почуттів до рідної землі, свого народу, готовності до праці в ім'я України, відчуття своєї причетності до розбудови національної державності, патріотизм, що сприяє утвердженню власної національної гідності, внутрішньої свободи. Національна ідея має бути не просто атрибутом національної свідомості, чисто духовним феноменом, а поштовхом до практичних вправ, дій, як це було у кращих синів і дочок нашого народу споконвіку.

Формування патріотичних почуттів означає вироблення і зміцнення високого ідеалу служіння своєму народові. У зміцненні патріотичних почуттів відіграє патріотичне виховання, покликане формувати морально психологічний дух, виробляти глибоке розуміння громадського обов'язку, готовність у будь-який час стати на захист Батьківщини.

Важлива роль у національному відродженні України відводиться вивченню української мови, бо лише завдяки їй можна пізнати глибше традиції, звичаї психологію, національний дух українців, подолати національний нігілізм, які культувалися в Україні протягом століть. Мова - це основа національної гідності, і ставлення до неї є виявом національної самосвідомості, а відтак і громадської

позиці і. Підвищення мовної культури сприятиме зміцненню культури відносин людини і нації, а також виробленню доброзичливого ставлення до представників інших народів, загальнолюдських цінностей.

Формування громадських рис особистості, розвиток індивідуальних здібностей передбачає поряд з вихованням національної свідомості, патріотизму, культури міжнаціональних стосунків, культури мови тощо розвиток у молоді духовної, моральної, художньо-естетичної правової, трудової, фізичної, екологічної культури.

Гуманізація освіти - відображення в освітньому процесі гуманістичних тенденцій у розвитку сучасного суспільства, коли людська особистість визнається найвищою цінністю. Утвердження блага людини стає найважливішим критерієм суспільних Відносин, гуманізація полягає в рішучому повороті освітнього закладу до особистості студентів, у забезпеченні максимально сприятливих умов для виявлення і розвитку його задатків і здібностей основі поваги і довіри до нього прийняття його особистісних цілей і запитів.

Розвиток індивідуальних здібностей і таланту молоді, забезпечення умов їх самореалізації є пріоритетним напрямом виховної роботи. Мова йде про формування у молоді культури інтелектуальної фізичної праці, готовності до усвідомлення його входження у суспільно корисну трудову діяльність.

Кожен з розглянутих напрямків виховання має відносну самостійність, однак усі вони тісно пов'язані і утворюють єдину систему національного виховання.

МОЖЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ДУСІ МИРУ В ПОЗАШКІЛЬНИХ УСТАНОВАХ

В останні десятиріччя сталися зміни не тільки в нашому житті, але й в житті багатьох народів. З'явилися нові держави, нові кордони.

Гуманізація освіти може стати основою мовної філософії, яка сприяє формуванню унікального громадського менталітету, тобто виховання людини

з гуманістичним світоглядом і такими властивостями, як цілісність особистості, миролюбивість, добросердечність, самостійність мислення, здатність до вибору оцінок вчинках, толерантність до іншої вести діалог на основі думки, уміння взаєморозуміння і взаємоповаги. рівних прав,

В світовій педагогіці гуманістичні тенденції стимулювали появу нових концепцій, орієнтованих на виховання людини з гуманістичним мисленням. З'явився цілий ряд течій таких як виховання в дусі поваги прав людини, освіти в ім'я миру і прогресу, глобальної освіти, екологічної освіти.

Видатний український культуролог Дмитро Антонович писав: «Культурний розвій кожного народу проходить між собою, у процесі культурних впливів одного народу на другий і постійного перехрещення культурних впливів. Культури самобутньої, культури, яка в якогось народу самостійно розвивалась б від самих первістків до нинішнього культурного рівня, сміливо можна

сказати, не існує зовсім! Здібність сприймати, культурні впливи є необхідною передумовою культурного розвитку і поступу кожного народу. І чим більше різних впливів культурних, які народ сприймає, вбирає в себе, перетворює і розвиває їх далі, тим народ є культурнішим."

Але разом з цим виникає питання: "Як навчити сприйняттю, розумінню і толерантності?" Для цього можна вжити різні заходи як па уроці, впливаючи на формування світовідчуття учнів прикладами з світової та української літератури, пояснюючи мовні явища, так і в позашкільній роботі. Відомо, що учні краще навчаються, коли вони не тільки зацікавлені, а ще й емоційно задіяні в процесі навчання. Втрадиційній освіті багато часу і зусиль було зосереджено саме на процесі подачі, пояснення матеріалу.

Тепер мета трохи інша - не вдолбувати новий матеріалу зробити так, щоб студенти не лише засвоїли матеріалу прийняли його як частоту свого світовідчуття, своєї свідомості. І це може, бути зовсім нелегко . але настільки цікавіше. Широкі можливості для цього надає позашкільна установа ,де е і час і місце для впровадження цих заходів. Для такого практично виховання в дусі миру можна порекомендувати провести гру Збудуй дорогу 'The Roal Game . Гра моделює взаємини між різними народами і надає прекрасні приклади та багатий ґрунт для повчальних висновків . Правильно проведена гра допоможе показати основні принципи людських взаємин . висвітлити проблеми комунікації, співпраці та конкуренції, взаємовпливу культур , допоможе студентам на яскравих прикладах засвоїти, як необхідна в наш час толерантність та вміння прийняти до консенсусу.

В грі Здобуй дорогу чотири групи взаємодіють між собою, креслячи дороги з одного боку карти до іншого . Групи вибирають лідерів , які взаємодіють один з одним для чого щоб побудувати дорогу та вирішувати конфлікти спочатку через торговельні угоди чи прямі дії, а потім через її судову процедуру . Гра імітує поведінку не лише націй, а ле й групу та індивідуумів, які функціонують у суспільстві .

Щоб зіграти в цю гру вам потрібно бути півтори години , які будуть більш-менш рівно поділену між енергійним будівання доріг , слухання та дискусією. В грі може брати участь група з 32 осіб , які діляться на чотири команди . Але буде значно краще, якщо всього буде 16-24 учасника . Вам також буде потрібно 4 листи ватману , фарба чи олівці та , звичайно , класна кімната . Листи паперу скріпляються разом -це і е простір для гри. Кожна команда вибірає свій колір , лідера, та будівельника доріг . Право спілкування з іншими командами має тільки ваш лідер після обговорення своїх дій з членами групи . Тільки тоді будівельник розпочинає роботу . Час гри 15-20 хвилин, відразу ж після нього аналізується поведінка гравців після під час гри та результат їх дії. Правила гри дуже прості, та гра і взагалі може бути зіграна без них, що в свою чергу надасть широкі можливості для подальшого обговорення .

Світове співтовариство розглядає проблему сучасних цінностей, формування планетарного мислення, сприйняття світу , як прояви різноманітних форм існування та взаємин культур, мов, ідей, поглядів. Воно активно йде по вибраному шляху , закликає всіх об'єднатися.

В.О.Шелюк

ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДИХ ФЕРМЕРІВ

Проблема фермеризації аграрного сектору України цілком справедливо викликає великий інтерес політиків, економістів, соціологів. В літературі точиться суперечка щодо можливого майбутнього фермерства та фермерів, аналізується економічний показник господарств різних форм власності тощо. Але з поля зору науковців випадає екологічний аспект проблеми, на який хотілося б звернути особливу увагу.

Сьогодні широко відомі дані про ступінь забруднення навколишнього середовища внаслідок "господарської" діяльності колгоспів та господарств, за часи яких сільське господарство перетворилося на чи не найактивнішого забруднювача природи. Але як ставиться до землі, природи фермер, на якого у свій час покладали багато надій у тому числі й екологи?

З цією метою автори здійснили у Західному та Південно-Східному регіонах України опитування молодих фермерів, охопивши ним близько 360 осіб. На жаль, його результати виявилися не досить втішними.

Хоч 29,2% опитаних наголосили на тому, що серед інших виробничих проблем їх насамперед непокої зниження родючості ґрунту, самі вони зробили для збереження та підвищення цієї родючості порівняно небагато:

26,7%-ніяких заходів щодо цього не вживали і не планують чогось робити";

27,5%-розуміють важливість підвищення родючості ґрунтів, але не в змозі самотужки вирішити цю проблему;

20,0%-внесли органічні та мінеральні добрива;

10,8%-поліпшили технологію обробітку ґрунту, запровадили раціональну сівозміну;
8,3%-здійснили деякі культурно-технічні роботи;
6,7%-ухилилися від прямої відповіді на запитання.

Таким чином, ми наочно бачимо, що суттєвих змін у ставленні до землі, природи у основної маси фермерів не відбулось. Тому, на думку авторів, для досягнення зламу у цьому напрямі слід вирішити низку взаємопов'язаних проблем:

1. Привести до ладу законодавчу базу фермерства, передбачивши особисту відповідальність за стан одержаної землі, інших об'єктів природи. До речі, опитані молоді фермери на перше місце серед першопричин труднощів фермерських господарств висувають саме неясність перспектив фермерства. Тому зрозуміло, що певна їх частина поводить з землею під гаслом: "Бери від неї усе, що можеш, сьогодні, бо ніхто не знає, що буде завтра".

2. Створивши регіональні програми консультування фермерів, у тому числі й з екологічних питань. В основі цих програм мають бути реальні розрахунки можливостей регіонів, починаючи з розмірів і якості ділянок й закінчуючи рівнем підготовленості людей до фермерської діяльності. Так, за підрахунками науковців-економістів фермерське господарство може ефективно функціонувати за умов наявності не менше 50 га. землі, 8-Ю голів КРХ, необхідного набору засобів механізмів та машин. Що ж казати нам, коли у Західному регіоні на фермера приходится лише 9,8 га землі, а у Південно-Східному - 23,9 га /дані за 1995 р.

Щож до людей, то зарубіжний фермер у масі своїй - це універсальний спеціаліст, який володіє

широкими знаннями в галузях рільництва , тваринництва , економічної та технічної сфер діяльності аграрного профілю. Наші ж фермери , як свідчать наші дані, за невеликим винятком або механізatori, які не дуже обізнанні в процесах, що відбуваються у оточуючому середовищі внаслідок їх діяльності ,або спеціалісти вузького профілю, або взагалі не спеціалісти.

Безумовно ,що без системи консультування фермерів країна може невдовзі зустрітися з новими проблемами екологічного характеру внаслідок недбалого господарювання нових заробітчaн.

3. Як свідчать дослідження авторів , загальноосвітня школа не дає профілюючих знань з екології своїми випускниками , серед яких немало майбутніх фермерів. Тому доцільно ввести спеціальний курс з профорієнтації сільських школярів , у якому спеціальним блоком йшло б формування екологічної культури . Підручник для такого курсу готується у Таврійській державній агротехнічній академії.

ЗМІСТ

№	Назва теми	Автор	
1	Виховання учнівської молоді на ідеях миру	С.Я.Дем'янчук, А.С.Дем'янчук	1
2	Нпродна педагогіка- основа теорії національного виховання	В.Г. Кузь	3
3	Особливості підготовки домашніх учителів у сучасних умовах	Л.А.Данілова	5
4	Інтеграція національного та інтернаціонального в системі музичного виховання школярів	Нижник О.О. Пелех Ю.В.	8
5	Іван огієнко про виховання молоді в мирі і злагоді	Т.Г. Роняк	12
6	Педагоги про виховання дітей в душі миру	Т.І.Євгейчук	15
7	Психолого-педагогічні параметри владних аспектів особистості	О.В.Тюнтя	16
8	Єдність і взаємозв'язок закономірностей педагогічного процесу	М. І.Слепухов	20
9	Педагогічні погляди М.С. Грушевського	А.П.Вермчук	
10	Фізкультурно освітня підготовка майбутніх вчителів	Кукалець М.М. Франків Е.М.	26
11	Стиль керівництва как особый тип управленческой деятельности	О. Ю.Шнырев	28
12	Опыт воспитания учащихся в современных условиях	В.С. Николаева	31
13	Туристсько-красназнавча діяльність як засіб виховання підлітків в душі миру	К.Л.Кілімніченко, Т.Є. Колупаєва	33
14	Особливості сприймання графічних знакових моделей	Т.А.Сиротенко	35

15	Опыт конструирования	Т.А. Буя	38
16	Підготовка майбутніх вчителів до екологічного виховання	І. М. Трохимчук, М.В.Куколоць	42
17	Формування гуманних та дружніх стосунків у старших дошкільників	Д. І. Пенішкевич, Д.І. Струншкова,В.С. Вилипчук	43
18	Втілення ідей педагогіки нового мислення	М. Ю. Новоселецький, І. Ф. Лютко, М.Ц. Кривко	47
19	Гуманістичні аспекти педагогічних поглядів	Євгейчук Т. І.	49
20	Навчальні ситуації як засіб збудження інтересу	М.В.Кукалець	53
21	Опытно-экспериментальная работа как средство развития педагогики	М. М. Анцибер	57
22	Виховання юних спортсменів	Ж.М.Колесник	63
23	Повернення до джерел народної духовності	В.С. Романюк	65
24	Виховання підлітків в дуб миру	О.А.Сташук	68
25	Дитячі ігри та пісні, як складова частина навчально-виховних засобів	В. П. Ковальчук, О.М. Петрук	70
26	Нові підходи до змісту і організації перепідготовки Керівників шкіл	М.Кривко, І. Малафійк	75
27	Побудительные установки воспитателей	Ю. П. Конаныхина	78
28	Воспитание студентов университета через изучение педагогических дисциплин	Л.И.Краева	79
29	Дифузно-интеграционный процесс, как действенный путь	Р.Асадов	82
30	Виховання громадськості в молоді	О.С.Масний, Н.С.Юрчук	85
32	Ідея державотворення С. Грушевського	Н.С. Юрчук	88

33	М.С.Грушевський і селянське питання	А.О.Заглинський	91
34	Взаимодействие социального педагога и семи	В. А.Сильченко	93
35	К проблеме кризисного характера в возрастной периодизации детей	А.Н. Асадов, Л.В. Гасанова	96
36	Януш Корчак як психолог	Т.В.Забута	98
37	Педагогічна концепція Януша Корчака	Т.В. Забута	103
38	Видавнича діяльність М.С. Грушевського	Т. І. Семенюк	108
39	Національна система виховання	Т.І.Ураскіна	111
40	Можливості виховання учнівської молоді в душі миру	С.В.Грищук	114
41	Проблеми екологічного виховання молодих фермерів	В.О.Шелюк	117